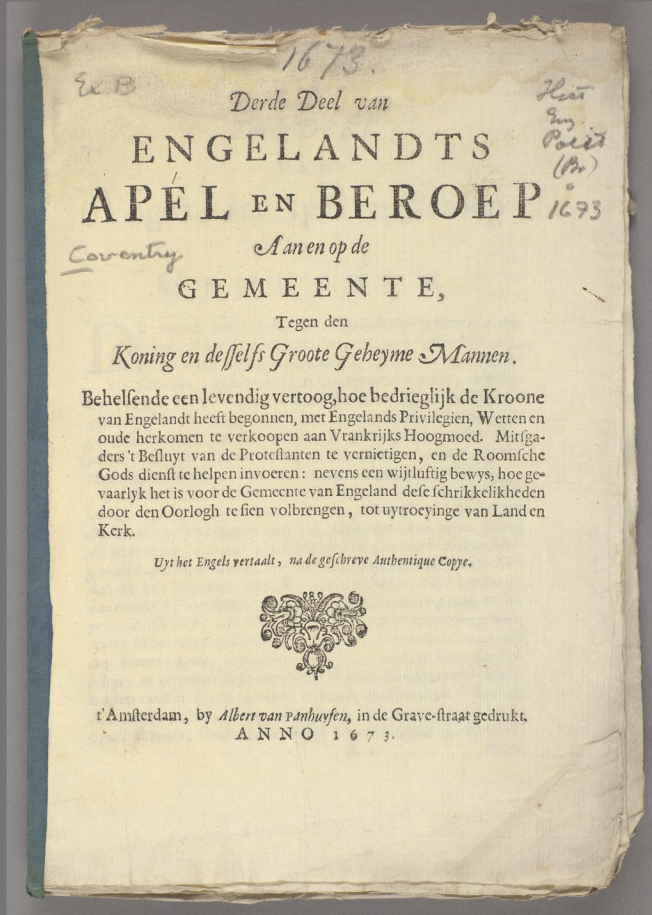

Coventry, William

Derde deel van Engelandts apél en beroep aan en op ...

Tryck // / I25 B14b Grybius.J.

Tillkomstår 1673
Digitaliserad år 2019

National Library
of Sweden

1673.

EWB

Derde Deel van

Heer
en
Polit
(Pr)
1673

ENGELANDTS
APEL EN BEROEP

Coventry

Aan en op de

GEMEENTE,

Tegen den

Koning en desselvs Groote Geheyme Mannen.

Behelsende een levendig vertoog, hoe bedrieglijk de Kroone van Engelandt heeft begonnen, met Engelandts Privilegien, Wetten en oude herkomen te verkoopen aan Vrankrijks Hoogmoed. Mitsgaders 't Besluit van de Protestanten te vernietigen, en de Roomsche Gods dienst te helpen invoeren: nevens een wijtluftig bewys, hoe gevaarlyk het is voor de Gemeente van Engeland dese schrikkelikheden door den Oorlogh te sien volbrengen, tot uytroeyinge van Land en Kerk.

Uyt het Engels vertaalt, na de geschreve Authentique Copye.

t'Amsterdam, by *Albert van Panhuysen*, in de Grave-straat gedrukt,
A N N O 1 6 7 3.

(3)

Derde DEEL
VAN
Engelandts Apél en Beroep

AAN EN OP DE

GEMEENTE.

DE vreemde voorvallen, en voorgenomene besluyten in *Engeland*, sedert de dood van *Carel de I.* tot huyden desen dag, zijn vol van *verborgene Wonderen*; elck in diengraad aangemerkt, schijnen wel *geheyme Mirakulen* te zyn, dewelke zoo Politicq zijn gedirigeert, dat de Gemeente geen kennisse daar van gehad heeft; aangefien die van tijt tot tijt hare uytvoeringen quamen omvatten, met te voldoen de Oorlogs-lust van sijne Majesteit, om den *Francen Koning* (wiens *Dienaar* hy door alle die *Vonden* geworden is) te doen besit nemen van geheel Christenrijk.

Daarom set sijn Majesteit den Oorlog met Holland srienfelijk voort, tegen 't *Welwaren* van *Engeland*, *Schotland* en *Yerland*, niet denkende op syn eygen en aan 's Koninkrijks voor desen gedane verzekeringen, van *met de Nederlanders in geduurige Vriend en Bondgenoodschap te blyven leven*. Is'er wel eenig Christen-mensch op Aarden die kan begrypen, hoe Wy, die voeren den *Tytel van Konink van Vrankrijk*, toeleggen, om niet alleen den *Francen Koning* te helpen ondersteunen, met het geheele Christendom te overrompelen, en syn Monarchaal gebied buyten alle palen uyt te setten; maar ook den *Francen Koning* tenoemen *Koning van Vrankrijk boven sijn Majesteit*, in verminderinge van 't Recht deses Koninkryks? Dit is buyten twijffel boven 't gemeen verstandt der Gemeente: als mede hoe een Protestants *Koning*, den *Beschermer des Geloofs*, en de *Groote Mannen*, sonder door eenige onvermydelyke nochtsakelyk-

(4)

heden tot sulks gedwongen te zijn, met dienhevigen yver blijven arbeiden, om de Gerreformeerde Gods-dienst uyt te roeyen; of wel, hoe de *Cabale* sijn Majesteit heeft kunnen raden, te wagen (met te pericliteren sijn gewisse Dood, of behoud des Levens) 't wisselvallige loth des *Francen Konings*, sonder te beoogen 't voordeel van sijn Koninkryk.

Dit schynt dan alleen geschiedt te zyn om een ghedenck-naam en ydele glorie te verkrygen, waar van *Marcus Aurelius* zegt; *Dat een Mensche, door 't verkrygen van glorie, op hem ladet, verachtinge van sijn meerder, achterhalinge van syns gelycken, ende groote benijdinge van sijn minder.* Waarom de Werelt vol haat is, van Menschen tegen Menschen, en opgehoopt van ontallicke benauwtheden tegen haar selven; welcke ellendigheden Engelant alrede komt gevoelen door desen Oorlogh; die nergens anders van komt te ontstaen, als uyt jaloerse afgunst, haat op een wel-gezegent Volck, die den kringh der Aarde omfwerpen door hare Negotie.

De *goude Louisen* hebben daar in bereykt hare Munt. *Bovem in ore, met een Brok de Grooten mannen in den muyl te werpen.* Die zyn oorzaak van dese voor te-nemene veranderingen, om sijn Majesteit den Tytel van *Koning van Frankryk* te doen verlaten, ende protestanten uyt te roeyen. Eenige Lords, die uyt haar eygen experientie wisten, wat te seggen was, *dulcis odor lucri ex re qualibet: Geldt riekt uvel al quaamt van de pisse,* rieden hier over sijn Majesteit de kracht van d'eerste pyl des Oorloghs te beproeven; hoe duur is die in den Jare 2672 dit Koninkryk geweest? Andere seyden, dat sy hadden gelezen: *Largiti ne periculosas libertati strui opes.* *Datmen door ruym geven, de Vryheyt de keel konde toewringen.* Ende dat eenen, (twyffelende, datmen zulcks voor hadde in dit Koninkryk) vraagde; *Quid effuso pecuniae significat? Hoe komen de Heeren zoo mild te zyn?* (spottende vast met die glinsterende, doch Landt- en Kerk-verdervende voornemens.) Des-niet-te-min dit en alle sijn Majesteits gravamen zyn noch door de *Grooten Mannen* zoo vast gehecht, dat den *Hertog van Buckingham*, in de laatste gehouden *CABALE*, die fondeerde op de Spreucke van *Ammianus: Quidquid Regum implacabilitati sedisset, ita veluti*

(5)

veluti fas jusque perpensum urgebatur; wat den Koning goet dacht, moest gelden, als wel en wysselick overwogen. Daar op den Lord *Gunsleed* vraagde: *Is dat recht?* Neen, seyt eenen, 't is *Extrema quaedam immanitas atque Tyrannus: Grootte en uyterste Tyrannye.* Die daar over verklaart is, begaan te hebben *Crimen Laesa Majestatis*, met te ruymen die schoone Cabale, die soo præcipitant voort willen met dese vervloekte uytvoeringen.

Hadmen nu dien Lord, en andere, staande in ongenade, of immers de voornaamste onder hun, met sulke beloften van 't vast gefelde uyt te roeyen, so verre konnen bewegen, dat sy oock door de Goude Louyten, haar eygen ongeval hadden willen versgelen met stilswijgen als syn Majesteyts Grootste Raden; soo hadmen 't quanswys gewonnen, en de Gemeente in hare dommigheyt konnen blindhokken, met desen Oorlog te rechtvaardigen, die dan goedt en bloedt voor zyn Majesteyts Recht, en Eer hadden opgeset. Maar de Mannen waren te vroom en wys daar toe, om d Engelsche Wetten te helpen breken. Hoe hadmen haar dan verfoeyt en uytgeluit. Dese liberaliteyt soude oock apparentelyk niet lange geduurt hebben: even eens als dien Lord, diemen, na dat men hem eerst als een oproerder hadde willen villen en braden, daar na dede stemmen voor haar, gelyk hy te vooren hadde gestemt tegen haar, al onder sulke belofte van groote geld-giften, ook by d' Acte die men hem gaf, het welk naderhandt, doen men had wat men begeerden weder wierden met list afgebroken. Soo soude oock dese mild-schijnende Beke wel haast zyn uytgedroogt. Waaron sy d' ongekrenkte Privilegien en Wetten van Engelandt hebben willen maintineren.

Men weet seer wel dat men 't oneffen, 't geen veeltys in eenige Wetten is, moet oversien om 't gemeyne beste, en *quod omne magnum exemplum aliquid habet ex in quo, quod erga singulos utilitate publica rependitur; dat alle groote zaak wel yet onbillijks heeft, dat aan een yeder in het besonder met publycke nuttigheyt vergolden wordt;* waar door en in dan de Gemeente eenigsinus genoegen scheidt: Maar het gene dat syn Majesteyt en de Grootte Mannen so ken, is van een andere natuur en strydt tegen Religie, Vryheydt Wetten, Englands Intrest,

(6)

en syn Majesteys Kroon, en Koninklyken Scepter, soo dat geen heyl voor de Gemeente noch Gemeene sake uyt syn Majesteys goed denken en wysfelyk overwegen, kan komen. *Omnium Legum est inanis censura, nisi Divinae Legis imaginem gerat*; Ydel is de censure der Wetten, die niet en dragen 't Beeld der Goddelyker Wet.

Wat Wetten Gemeente men maakt, en verborgene voornemens men vast stelt, sy mogen Gods Wet niet tegen zyn, en moet op de Religie en Schaamte acht genomen worden; voornamentlyk van syn Majesteit, den Beschermmer des Geloofs. Doch ('tis bedroeft) sy sien op geen van desen alle, en treffen de Gemeene ruste niet; Maar die van 's Koninkryks en Gementens uysterste ruine: Daar-en-boven in verminderinge van 't Recht, dat Engeland heeft over 't Koninkryk van Vrankryk.

1. Met den Francen Koning te noemen Koning van Vrankryk, en dat noch geduurig in rang voor syn Majesteit, door de Lords Arlington en Buckingham, met de eyschen van den Francen Koning boven die van haren Meester te stellen, als men sien kan by 't afschrift van 't verdrag datse gestooten hebben, als ook van beyde der Koningen eysch. 't samen gesonden aan den Prince van Oranjen, door den Ridder Gabriël Sylvius, waar op Wyons mogen beroepen, soo de Waarheyd hier van in twyffel getrocken wierd En ten

2. Sich voegende met de Francen in 't versoeken van de vrye offeninge der Roomsche Catholyken Gods-dienst in de Vereenigde Provintien, de Kerken gedeylt te moeten werden, en de Roomsche Priesters onderhouden uyt alle der selver gemeene inkomsten; van welke Beyde alhier gesproken wordt, waar door men Zonne-klaar komt te aanschouwen, hoe verre d'Engelsche Macht sich hier in zal kunnen rechtvaardigen, voor alle Natien der Aarden.

Gemeente, dat nu geschied, is lang verwacht. Men behoorde dese droevige uytwerkingen te verhinderen, noch de Hollanders en andere Machten van Europa geen jaar en dag dragende gehouden hebben, om dit vervloekte uyt te voeren; Men moest deselve Cathagorique op alle hare voorgestelde positiven geantwoord hebben, als ware Christenen; dan sou by zyn Majesteit volbracht zyn Eer en Eed;

Eed; daar nu (ter con
onse ontrouwe en bar
der Gemeente alhier
wigheyd te onder
is tegen de verboden
feymen in 't geen beh
Broederen en Bondg
een Koning syn blo
betoonen.

Dit is soo verr
Arlington: Syn
met de Hollanders
men behoort de sel
Vrede van Aken, m
op al sacchende van
onte vuls eorum:
Daar is geen vrede
niet soude aan m
men dan sulks onder
maken, de gansche
worden. Of vrede
machtig zullen wo
men. Symoelen in
gens de afgeselde Ar
anders geen redenen
Of is het Engelsche H
Humeur in 2 d 3 jar
Duytelen? Hier op
't is de Vorsten van
Brittanien de eerste
Staten General en
blyven behouden de
Vlaanderen m
daer in het tegende

(7)

Eed; daar nu (ter contrarie) de gansche Wereld van waagt, jegens onse ontrouwe en barbarische voornemens, aan welke de welvaart der Gemeente alhier gelegen is, met de rechte Palen van getrouwigheyd te onderhouden, en niet te doen dat onbehoorlyk srydig is tegen de verbonden met de Hollanders aangegaan, noch te versuymen in 't geen behoorlyk is: Maar bysonderlyck onse trouwe Broederen en Bondgenooten te helpen beschermen, dat den Francken Koning syn bloedige glorie aan de Nederlanden niet quame te betoonen.

Dit is soo verre daar tegen opgenomen, dat *Eenen* klaagde by *Arlington*: *Syn Majesteyt kan voor God syn doen niet verantwoorden, met de Hollanders soo onrechtmatig, en onchristelyk op 't Lyf te wallen; men behoorde de selve by te staan met alle Macht, om te garanderen de Vrede van Aken, noch onlangs met Holland en Sweden gemaakt.* Daar op al lachende van *Arlington* geantwoordt wierdt; *Non est timor Dei ante oculos eorum: Ne principes & Respublicæ inter se committerentur.* Daar is geen vrees Gods meer voor oogen, op dat de Vorsten en Republijcken niet souden aan malkander gehangen worden. *Waarom* (seyt hy) *heeft men dan sulks ondernomen, soo veel geld verspilt met de Triple Alliantie te maken, de gansche Werelt genoodicht, om binnen de selve ingesloten te worden. Of vreesst sijn Majesteyt, dat de Hollanders daar door hem te machtig zullen worden, met haar (in cas van attaque) te moeten beschermen. Symoesten in tegendeel het zelve aan sijn Majesteyt volbrengen, volgens de opgestelde Artijckelen in dat Tractaat. Slechte uytvluchten, zijn 'er anders geen redenen, waarom sijn Majesteyt sijn Verbond heeft gebroken? Of is het Engelse Hof, als Engelen, door een speelende France Pop, van Humeur in 2 d 3 Iaren soo schrickelijck verandert, in vreeselijcke France Duyvelen? Hier op redeneerde *Arlington* voor sijn Majesteyt aldus: 't Is de Vorsten van alle Christen-hoven bekennt, dat sijn Majesteyt van Groot Brittannien de eerste Aanleyder was van die vermaarde Ligue tusschen de Staten Generaal en Sweden opgerecht, om de Werelt in een evenwicht te blyoen behouden dat by en aan den Koning van Vrankryk per exempel in Vlaanderen Anno 1668. is gebleecken door den Ridder *William Temple*: daer in het tegendeel de Staten Generaal hebben bevordert om Vrankryk te-*

gen

gen Engelandt op te hifsen, 't geen van syn Alderchristelijcke Majesteit aan syn Majesteit is ghetoot; en daar-en-boven aan andere Prærogativen tot nadeel van dese Kroon.

Waarom de Staten Generaal die zelfs hebben gebroken, en niet sijne Majesteit, die de ketve met Sweden voor Spanjen noch vuil helpen maintineren, soo den Francen Koningh daar tegens yet komt te attenteren. Ick vraagh u, soud ghy zulks ook wel kunnen verdragen, dat yemandt met u een accoort quam te treffen, en onder de handt by een ander arbeyde om u te helpen verdelgen? Daar op dien Lord repliceerde: My is dit niet niet vvaarbeydt van Hollandt gebleken. *Ut plena omnia suspitionum sint, Dat alles is vol suspicien.*

Afvorderende hier op ernstigh bewijs van den Lord *Arlington*, die wel sulks beloofde, maar echter niet en dede, en onvernoegt vertrok, latende de saek soo blyven hangen, en sijn Majesteit vol ontrouwe, die selfs met den Francen Koning compleeteerde tegen Hollandt onder de Triple Alliantie, als bewesen is in 't Tweede Deel van Engelandts Apél, na welcke ick den Lezer wijsse, en daarom alhier van my niet noodig geacht word dese reden te wederleggen, maar vervolgens te bewaarheden, wat tusschen dit haakje] besloten is.

Met den Francen Koning te noemen Koning van Vrankryk, en dat noch geduurigh in rang voor sijn Majesteit, door de Lords *Arlington* en *Buckingham*, te Zeyst.] Heeft oyt Engelandt, soo van hare Reformatie af, onder Eduard de VI, Maria, Elizabeth, Jacobus, als Carel Stuart de I, tijden-wonderen, en verschrickelijke uitvoeringen beleeft, 't is heden de alderafgrouwelijckste voor de Gemeente, onder en door Carel Stuart de II. onsen Konning, die (door hard aandringen van sijn Koninklijke Hoogheit, Groote Mannen en Raden) geworden is om 6 millioenen Guldens een dienaar van den Francen Koning met hem te erkennen door sijne Ambassaden, Koning van Vrankryk, boven sijn Majesteit, als blijktt in bey der Koningen *Eysch*, door den Ridder *Gabriël Silvius* aan den Heere Prince van *Oranjen* overgesonden; daar sijne Majesteits Prædeceffeurs dit met het Swaard hebben willen behouden tegen alle de France Koningen; maar voornamentlijk heeft Henrik de V. Koning van Engeland, in den Jare 1418 hier van de eerste gront gelegd door den Oorlog tegen Carel de VI, Francen Coning, die

die vermeerderende,
Carel den Delfyn heeft
toen door sijn So
Vrede met Frankryk
Henrik de I. soude
Dochter van Konin
ne van Frankryk, w
Dit Huwelijk volbr
Engeland, die na
ders Vader Carel
kroont wierd Ka
1424, in Engelan
verraiment en de T
cafter en lort, de
kens de Poffelie in
den Oorlog wilde
Vrankryk; delevre
land; soo dat Carel
ter oorlake en aan
steeg trots den v
op den 11 Noyen
aangenomen, en
fen wierd; welke
dus luyd: „Dat H
„Successeurs, eev
„ning van Vrankri
„of oyt de France
„mogen of doen ma
„Engeland Vrankry
„rik de VI. geboor
„dit Houwelijk gee
„van Vrankryk.
„Dese Heerlyke E
trouw elyk gema

(9)

die vermeerterende, en toen Vrankrijk besittende, om welke tijt *Carel den Dolfyn* heeft om 't leven gebracht *Carel de Stoute*, waar op toen door zijn Soon *Philippus de Goede*, Hertog van Bourgonjen de Vrede met *Vrankrijk* en *Engeland* getroffen wierd, op conditie dat *Henrik de v.* soude ten Huwelijk nemen *Catharina van Vrankrijk*, Dochter van Koning *Carel de V I.* met volkomen *successe* op de *Kroone van Vrankrijk*, uytsluitende den Dolfyn om zijn Vaders Moord. Dit Huwelijk volbracht zijnde, gewan hy *Henrik de VI.* Koning van Engeland, die na de aflijvigheyd soo wel van zijn eygen als sijns Moeders Vader *Carel de V I.* Francen Koning (noch een kind zijnde) gekroont wierd *Koning van Vrankrijk en Engeland*. Maar alsoo Anno 1424. in Engeland een inwendigen Oorlog ontstond, om 't Gouvernement en de Tijtel van de Croone tusschen de Huysen van *Lancaster* en *Iorck*, *de Witte en Roode Roose*, soo heeft Engeland allengskens de Possessie in Vrankrijk verlooren, door *Carel de V I I.* die in den Oorlogh wilde volherden, maar niet den *Tytel van Coningh van Vrankrijk*; deselve behoudende, en voerende in het *Wapen van Engeland*; soo dat *Carel de V I I.* d'Engelse van voor Orleans opsloeg, ter oorfake en aanmoedinge van *Jeanne la ruselle*, die selfs te paart steeg trots den valjantsten Baas, op welke cyndelijk *Carel V I I.* op den 13 November 1437. binnen *Parys* aanquam, voor Koning aangenomen, en daar op andermaal de Vrede met Engeland getroffen wierd: welker sin van 't derde Artykel ten desen propoofte aldus luyd: „Dat *Henrik de VI.* Koning van Engeland, en alle sijne „Successeurs, eeuwiglijk fullen mogen voeren den Tytel van Koning van Vrankrijk, met de Lelien in hun Wapen; sonder dat oyt „of oyt de France Koningen eenigh recht of pretentie daer op fullen „mogen of doen maken, directelyk noch indirectelyk; niet om dat „Engeland Vrankryk heeft vermeertert gehad: maar om dat *Henrik de VI.* gebooren is uyt *Catharina van Vrankryk*: zynde door „dit Houwelyk gerechtight tot den Tytel, en gebooren Koningh „van Vrankryk.

Deze Heerlyke Eer-naam hebben alle Koningen van Engelandt trouw elyk gemaintincert, ja opgevoert in alle Christen-hoven door

B

hare

(10)

hare Ambassadeurs; Moet nu *desen* die gerechtige Tytel verkoopen, om geld te hebben, waar mede men de Hollanders *Delenda est Carthago* wil uyt-roeyen; tot welken eynde men noch Barbarisch blijft persisteren? Den *Francen Koning* zyn Politicque maximen ten dien eynde inspannende, sag, en wist dat syn Majesteit haakte om noch eenmaal revengie te willen nemen over 't gepasseerde op *Chattam* en *Sherenesse*, en dat Englands Macht door 't verbranden der Stad *Londen*, en door den Hollandsen Oorlog was uytgemergelt, daar toe in dien staat niet konde komen, resolveert heymelyk om verre te stooten dit navolgende; namentlijk, *Schoon Carel de VII*, *Francen Coning*, aan *Henrik de VI*, heeft toegestaan dat alle Koningen van Engeland sich mogen noemen *Koning van Vrankrijk ten eeuwigen dage*, en dat hy nu levende, oordeelde dit niet subject te zyn, vermits geen sterfelijk mensch yets *eeuwigs* konde vast stellen; daar toe voornam syn Majesteit van Engeland door *goud te ader-laten*, om dat niet alleen Engeland by provisie in eenige delen den *Francen Koning* soude moeten stellen en houden, alleen voor de eenigste *Koning van Vrankrijk*, nemaar ook naderhandt, sijn Majesteit, (als tot de Souvereijne Regeeringe op een Elpen-beenen Troon geplaatst sal zyn) te moeten afftaan van der selver geheele Recht en gerechticheyd *ten eeuwigen dage*; te vooren al beslooten by 't *Tractaat Anno 1667*, in myn tweede Deel op Fol. 9, en 10 gementioneert.

Hier op is, na't sluyten vande *Triple Alliantie* door den *Francen Koning* ernstig aangedrongen, om syn Majesteit van Groot Brittanien ten dien sine te dirigeren, om provisieel voor alle Koningen en in alle handelingen hem die Eer alleen te gunnen; daar toe gebrukende *Monfieur d'Esrades*, die syn Majesteit dese *Woorden* vertoonde: *Sijn Koninklyke Majesteit van Groot Brittanien weet dat Syn Alderchristelykste Majesteit voorgenomen heeft, om de Vereenigde Nederlanden Oorlog te verklaren; in welke Syn Majesteit myn Koning moet te hulp komen met 60 Schepen van Oorlog, en 10000 mannen te voet en te Paart* (volgens contract Anno 1667 door en met *Monfieur Du Thou* gemaakt) *dat het in zichselven seer absurd soude zyn, syn Majesteit wilde blyven persisteren by de Eer-naam van Coning van Vrankrijk, daar syn*

Ma-

Majesteit in dat Ryk van
 min eenige wintlen van
 by syn Majesteit van
 van Engeland, van
 ryk (als Souvereijne
 voor tegevoerde syn
 Alderchristelykste M
 ambassadeurs, wa
 sebekte Majesteit sal
 Francen Koning, t
 Majesteit. Dese ve
 eenige Groot Ma
 sal Vrankrijk weder
 krygen. 't Weik v
 Montagu daar op
 sloeg: 't is waar,
 om Engeland, ma
 als in Extravagan
 ning noch nader op
 en te Lande te besp
 de Penningen by V
 zyn, om dit te kon
 gereslueert te wer
 ren. Dit wierd ge
 navolgende door M
 Monfieur d'Esrades, te

M
 in H
 alle
 alle
 bloed
 M
 Londen den 6 apr

(11)

Majestejt in dat Ryk over een vesel aarde niet heeft te commanderen, veel min eenige winsten weet te trecken uyt de selve: En dat daar-en-boven al by syn Majestejt is toegestaen de geheele roeyeringe der Lehen uyt het Wapen van Engeland, en afstand op het Recht tot de Tytel van Coninck van Vrankryk (als Souverejn over syn Ryken zal heerschen) ten eeuwigen dage; en voor tegenwoordig syn Majestejt daar licht kan over heen stappen, om syn Alderchristelykste Majestejt alleen voor zulk E E N te erkennen door syne Ambassadeurs, waar het ook soude mogen syn; soo dat men syn Alderchristelykste Majestejt sal moeten noemen Koning van Vrankryk; maar geen Francen Koning, tot grootmakinge van de Glorie syns Alderchristelykste Majestejt. Dese voorstel luyde ten Hoof wonderlyk in de ooren van eenige Grootte Mannen; maar de wel meenende dachten, hier door sal Vrankryk weder moeten Bloeden, eer dat sulks sal kunnen vercrygen. 't Welk waarachtig geschied is; soo dat den Lord Rodolf Montagu daar op syn Majestejt en Koninklyke Hooghejd voorloeg: 't Is waar, dit Recht behoorde onafwijke'lyk te blyven by de Kroone van Engeland; maar alsoo syn Majestejt syn Gemeente met wil beswaren, als in Extraordinaire nooden, en dat volgens accoort met den Francen Koning noch nader op nieu met syn Majestejt is beslooten, Holland te Water en te Lande te bespringen, om die Hoogmoedige Natie te verdelgen; en dat de Penningen by Vrankryk ons ten dien Fine toegestaan, te onvermogende zyn, om dit te kunnen bereyken, een grooter somme behoorde aan Engeland geresitueert te werden, eer die eer Naam provisioneel konnen abandonneren. Dit wierd gedisputeert. Doch ten laastten geproponeert dit navolgende door Montagu te laten antwoorden op de voorstel van Monsieur d'Estrades, toen ter tyt residerende binnen 's Gravenhage.

*M*ijn Heer, Sijn Majestejt heeft gesien de propositie van U Ed. uyt last van syn Alderchristelykste Majestejt gedaan, om Engeland te bewegen provisioneel tot het verlaten van de Eer-naam van Koning van Vrankryk, en deselve te refereren by alle Christen-Princen op syn Alderchristelyke Majestejt Alleen; daar syn Majestejt soo blood niet kan toe verstaan, sonder yets anders in vergeldinge daar voor te ontfangen.

Mijn Heer, Myn Heer,

U E Dienaar

Londen den 6 April 1671.

R. MONTAGU.

(12)

D'*Estrades* hier door merkende wat syn Majesteit begeerde, en dat het France goud noch daar toe onvermogende in Engeland was, resolveert syn Alderchristelykste Majesteit dit door een Expressie te laten weten, die te St Germeyn maar 4 dagen posteerde, en den uytflag aan hem d'*Estrades* te rugge bracht: *Dat namentlyk, men sou syn Majesteit soo veel goud en silver in den balg (myten, dat sy op het laast daar selfs aan stonden (NB) te stikken.* Dit wierde aanstonts achtervolgt en aan syn Majesteit heymelyk genotificeert, die met syn Koninklyke Hoogheyd verstonde voor noch 3 *millioenen guldens* het selve in te willigen, mits dat de *Lelien* souden blyven in het Wapen van Engeland, tot de voortnemene uytgevoerden tydt, te vooren gementioneert; dat by Vrankryk wierd aangenomen, en syn Majesteit van Groot Brittanien gecontenteert by den opgestelden Eysch, soo dat eerst 6 en daar op 3 *millioenen* van Vrankryk, om den Oorlog met de Hollanders voort te setten, heeft genooten.

Gemeente zyn dit Christelyke middelen (gefournceert om een godloos Deseyn te helpen volvoeren), soo als den Lord *Thomas Clifford* dit noemt: Dese voorgenomen prickel is voor u alle noch den doodstuyt, soo gy niet voorneemt om dese grouwelikheden met een Vrede te stuyten. 't Recht dat gy hebt is groot; maar u wille is kleyn; doch de tijt schijnt noch niet geboren, dat gy den *Koning, Grooten Mannen*, en *Raden* van desen Somer doet veranderen van resolutie, om met Holland in Vriend-en Bondgenoodschap te leven. De Maand van *October* moet eerst komen, om door U L. wonderen uyt te werken, wanneer de *Cabale* weer sitdagen sal moeten houden, om te preserven d'Intresten van ons Koninkrijk, met te verbeelden de gunst van Syn Majesteit. O Charaeteren! verborgen voor de inwoonderen, wist gy soo wel als ik, waar Syn Majesteit u wil toe vervoeren, gy had voor desen mijn voorgaande trouwertige vermaningen al ter harten genomen, om u seker behoud. Siet noch toe! 't Is tijt. Syn Majesteits groote Armeeringe te Water en te Lande (dat verseker ik u) siet niet op de Intrest van sijn Koninkrijk en Gemeente; maar op sijn eygen Huys, tot Grootmakinge sijns en Grooten Mannen ingebeelde herffens, gesmeed door de France konsten in den

(13)

den schoot van Machiavel. Gedenkt mijner, sy sullen noch kunnen niet gezegent zyn. De Heere heeft een gruwel, van die, die hare uytvoeringen willen vervoeren met meynedigheyt, gelijk als onsen Koning, dat de Kinderen der straten verfoeyen. en by u noch geblint-hokt word.

Ik sie te gemoed, dat syn Majesteit: om geld syne Koninkrijken noch sal verkopen aan den Francen Koning, om u alle als slaven onder deselve te houden. Dit behoeft niemand vreemt te dunken: daar zyn Exmpelen; 1. *Duynkerken*. 2. Englands *Eer en Wetten*, door welke middelen men den Stoel des Monarchalen gebieds wil verbreyden op der aarden, tot verheerlijkinge van den ronden God, *alias* Francen Louis. 3. Oude herkomen, daar syn Majesteit voor ontfangen heeft 3 millioenen guldens. Holland, 't is om u kleyn Land te doen, in de welke gy syn Majesteit soo veel eer hebt bewesen; krygt gy dit voor uwe vergeldinge? O Engelse Gemeente, 't is om u uyt te putten, als onmachtige; is dit u loon van syn Majesteit, dat gy hem door Monck weer op den Throon geholpen hebt? Kondt gy hier uyt niet toe-eigenen u gewissen ondergang en kleynachtige voor alle Natien op der Aarden, en verminderinge van Englands Recht, soo lang beseten? Indien gy noch niet komt voor u te sien, als de Provintie van Holland, die hare en uwe Vyanden socken boven te komen, om eenmaal de Vrede en ruste met het Swaard te bekomen, sal 't fekerlijk geschieden. Dit volgende bedrog is een waarachtig begin en oorfake van 't geen ik segge.

't Is onder andere geschied, toen den Francen Koning sich te Zeyst geposteert had, en daar van onverwacht de faam in 't Engelse Hof klonk, dat syn Majesteit, als verset, hem omkeerde, en tegen syn Koninklyke Hoogheyt seyde: *'t is te laat, Frankrijk heeft my bedrogen. Syn Majesteit (seyde Jork) verhaaste hem, met aanslonts 2 Heeren na Holland af te vaardigen, om mede een hand te hebben in dien rijken Buyt;* daar op de Lords Arlington en Buckingham over quamen by den Francen Koning, die wel eerst scheenen yets voor die van Holland, en syn Hoogheyt den Heere Prince van Oranjen uyt te werken; maar den Heere Louvois sulks merkende, seyde tot haar, uyt de naam

(14)

van syn Meester: *Wat is u mis-trouwen, dat gy u soo spoedigt by sijn Alderchristelykste Majesteit te komen. Syn Majesteit presieert het verbond met den Coning van Groot Brittannië gemaakt, en wil in geenderhande maniere een stip van deselve afwijken. Uw Meester weet dat desen Oorlog die Engeland voert ten deele voor Vrankrijk is, waarom syn Alderchristelykste Majesteit sich ten dien Fine gequeste vindt. Dit wisten de Engelse Lords soo behendig af te kaatsen, met in hare redeneringe syn Alderchristelykste Majesteit te noemen Koning van Vrankrijk; nemaar ook tilulerende in seker Geschrift uyt de Naam van haren Meester, Louis de XIV. Koning van Vrankrijk en Navarre; met dese versferkinge; syn Alderchristelykste Majesteit die Eer-naam aan alle Christen-Princen, in hare Hoven, en in alle handelingen te geven, met deselve te verlaten, volgens accoord, onlangs geslooten, van my voor heen gementioneert. Daar op men doen gesamentlyk met malkander roeylede, om Holland, dat sy oordeelden al verwonnen te zyn, eenige harde expressien noch voor te leggen, die sy wisten dat niet aangenomen kunnen worden, om te meer hare slaven te zyn; want (seyde Buckingham tegen Louvois) dit is nu de pratique, die zich daar toe niet voegen en wil, of en kan, die moet denken exeat Aula qui vult esse pius, uyt her Hof die vroom wil zyn, om syne Majesteit in syne Deffeynen niet te sluiten: maar voortgank te doen hebben van dag tot dag, volgens de daar-toe-opgestelde gravaminas. Een ander seyde hier op, de Bal wel toe-kaatsende: Quod dum graviora remedia, quam delicta erant, inducit, ea quæ armis tuebatur, armis amisit: dat hy, vwillende de remedien swaerder maken dan't quaed, door geweld verloor, dat hy met gevvelde meende te houden. Siende op den Cancelier Heyde, en willende zeggen, dat hem zulks door sijn godloosheyd mede sal overkomen.*

O Gemeente! 't is bedroeft dat soo veel onnoofele menschen om harent wille komen te lyden in Christenryk, voornamentlyck onder 't gebiedt van de Vereenigde Nederlanden, die door hare Ambitie worden overstroomt met schrickelycke verwoestingen, hebbende geruïneert zoo veel voorname Persoonen, die ten Jonghsten Dage rechtvaardighlyk haar voor den Richterstoel onses eenigen Heylandts en Zalighmakers zullen doen verschynen, om rekeningh

(15)

te geven van haar verduyvelt voornemen. 'tIs mede schrickelijck dat ghy Gemeente geen handt aan de ploegh komt te slaan, om U en uwe Broederen te genesen; maar daar-en-boven noch in dese ongevallen u komt te vervrolicken, als was het uwe wil. Ick ben verferkert, dat desen allen u noch zal ten teenen uyt komen te etter-builen. Aanschouwt mede uwe eygen inwoonderen, hoe die gedwongen als Schapen ter slachtinge op de Vloote tegen Hollandt worden vervoert, die door den zeys des Oorlogs fullen worden afgemaayt, en nimmermeer geen vruchten haren God en waarde Vaderlandt konnen op-offeren; zoo dat de mannen van hare vrouwen, en vele Jongelingen van hare Ouders, Broeders van hare Susters zullen vernielt zyn. Wat ondragelycke lasten zullen de Gods huysen dan hebben te lyden, om alle Weduwen en Weesen te onderhouden, zoo dat de Spreucke *Delenda est Carthago*, van den Konink over Hollandt uytgegalmt te regenen, noch zullen droppen op de Schouderen der eygn Engelsche Ingezetenen.

Wee Engeland, Koning en Mannen! Hollandt mocht hier over noch wel uwe Roede door hare ontsaggelijke Vloot zyn, met zelfs u uyt en ook van den Throon te smijten; want jegens uwe schrickelijcke meynedige vervolgingen, is 't niet mogelijk voor u eenige winsten meer op Hollandt te helpen doen. Dese prikkel *Legibus premia proposita sunt virtutibus, & supplicia vitis. De Wetten loonen de deugden, en straffen d'ondeugden*, zeyd een Hollandts Cicero, die kondt ghy Engelze en Engelandt tegen Hollandt niet verduwen; 't welck by u anders wordt opgenomen, daar de vroomme Mannen verschopt, en d'onvroomme bloedtdorstige geloont worden, die verwildert schreeuwen in hare Bills, *Sic volumus, jubemus, mandamus, imperamus: Wy willen, belasten, beveelen, ende gebieden 't soo*. Hier door vreesen de goede handt aan 't werck te slaan, dat de quade noch meer en meer 't hoofd doet op-steken. Dit is dan het eenige noch onder u, Gemeente, wegh te nemen, en de reden, waarom den Koning, Groote Mannen, en Raden niet gestuyt konnen worden in haar barbarisch voornemen. Overweegt de nakende ellenden, die ick u in mijn voorgaande hebbe gesecht, en siet of die niet konnen ophalen, dat ghy genootsaakt zijt om u en aller behoudt, 't Engelsche Hof, als Duyvelen, te doen veranderen in sachtmoedige Engle-Lammeren, wiens poeselige Wol zullen om-vatten alle die den Vrede lief hebben. Dan zal den Francen Konigh die mede uwe onderganch soeckt uyt te wercken, zelfs geknevelt worden aan een bandt die hy nimmermeer zal konnen los maken. De Triple Alliantie herstelt, en
de

(16)

de geheele Wereldt in rust en vrede gebracht worden. Ghy hebt anders, niet sonder groote reden, te vresen, dat het met u sal gaan, zoo als ick gefegt hebbe: maar ick moet daar noch byvoegen, 't geen den Prophete Esaias, in diergelijk voorval komt te betuygen van boose bloetdorstige Mannen, tot vermeerderinge van u finert: *Sy* (Koning en Grooten Mannen) *broeden Basiliscus Eyeren nyt*, dat is, sy hebben vergiftige, en verderffelijke aanslagen voor, *sy weven Spinne-webben*, of sy maken aanslagen om andre te vangen, ende te verflinden, gelijk een Spinne met hare webbe de vliegen en muggen vangt en dood; *die van hare Eyeren eet*, of aanslagen deelachtigh maakt, *moet sterven*; *ende als het Ey in stucken gedrukt wordt, daar berst een adder nyt*. *Hare Webben en deugen niet tot klederen*, ende sy en sullen haar selven niet kunnen decken met hare wercken, dat is, sy kunnen u niet beschermen voor de verwoefinge: *hare wercken zyn wercken der ongerechtigheydt, ende een maakzel des wrevels is in hare handen*. *Hare voeten loopen tot het quade, ende sy haasten om onschuldigh bloedt te vergieten*; *hare gedachten zyn gedachten der ongerechtigheydt, verstooringe en verbrekinge is op hare banen*, dat is, sy en trachten nergens anders na, dan om haren naasten [Nabueren] schade ende schande aan te brengen. *Den wegh des Vredes kennen sy niet, ende daar en is geen recht in hare gangen: hare paden maken sy verkeert voor haar zelve[n] [en U], al wie daar op gaat, en kent den Vrede niet.*

Gemeente, apprehendeert dit op u gemoedt, en appliceert alles ten desen oorzake, soo sult ghy zelfs bekennen, dat Engelandts eygen ondergang behertight wordt door dezen vervloekten Oorlogh, en Vrankryk hier mede soo sterck gemaakt, dat die aanleydinge word gegeven, om de gansche Wereldt onder sijn strenge Ambitie in te toomen en te vermeerderen: so dat *wy wachten op het [France] Licht*, maar *siet daar is duysternisse op een grooten glans, en wy wandelen in donkerheden*. *Wy tasten na den wandt, gelyk de blinde, ende gelijk die geen oogen hebben tasten wy*. *Wy stooten ons in den middagh, als in de schemeringe, Wy zyn in woeste plaatzen als de doode: ofte wy zyn wel in voorspoet, ende in overvloedt aller dingen, in een goet en vet Landt, evenwel zyn wy als dooden midden in dien zegen; wy en kunnen Gods rijken zegen niet genieten, van wegen de bangigheydt onser Vyanden*. *Evenwel brommen wy als de France Beeren, wy piepen daarom doorgaans als vrolijke Duyve: wy wachten na hulpe, maar daer en is geen, na heyl, doch die is verre van ons*, om dat wy godlooslijk onse Broederen verdrukken.

Dus

Dus verre bewaarheydt 't geen op soo een verborgene wyse van den Coning, Grooten, en Raden was vastgesteld, om Europa te be-roeren, onder welck boos Desseyn den Hertog van *Lauderdale* voor-gaf, dat sijn Alderchristelijckste Majesteyt alles in verwerringe, be-roeringe, en ontsteking tot vyandschap sal verwecken, ja om selfs Engelandt daer door noch in den grondt vernielt te sien door sijn alleen-heerschend voornemen. Dit en 't navolgende schijnt in onse oogen wonderlijck te zyn, niet konnende bedenken de ongemeene boosheydt van 't Engelse Hof, en daar-en-boven het schrickelijke gevoelen der selve, waar van wy hier in 't geheel spreken, met nie-mandt, noch Koning en Mannen te ontsien.

Het gene dat by my nu staet te redeneren, tot schande van Enge-landt, en haer uytfinnigh voornemen, is voornamelijck, dat Sijn Ma-jesteyt van Groot Britannien sich heeft verhuurt aen den Francen Coning, even eens als yemandt die staet binnen gevaer, om wegens schult, wegh te gaen, en sijn Crediteur t'ontvluchten, daar na op 't alderlaetste noch yets voor hem komt op te doen, dat hy aenstonts aanvaert om hem daar door te redden, niet insiende, of 't hem nut is, en sijn ontreddert huys winste of profijt kan aandoen, beginnende dolkoppig, tot het uyt-eynde der geheele ruyne. Soo oock sijn Majesteyt, Groote, en Kleyne mannen, door hunne Ambassadeurs *Arlington* en *Buckingham* te Zeyft,

Met de eysschen van den Francen Koning boven die van haren meester den Koning van Engelandt te stellen, als men sien kan by 't afschrift van 't verdragh datse geslooten hebben, als oock van beyde aer Koningen eisch, t'samen gesonden aan den Prince van Oranjen, door den Ridder Gabriël Silvius.] 1. Alle opmerkingen omtrent de Grond-oorfaack van dit bovenstaande positijf, zyn voor alle menschen op aarden wonderlijck, maar voornamentlijk voor die, die gedueriglijk trach-ten te herstellen, de boose geconfundeerde middelen, *quædam Hu-mana, & quædam Diabolica, eenige die menschelijck, en eenige Duivelsche*, door *quædam Divina, eenige Godlyke*, tot restauratie van 't *point van eer*, door den *Ronden Louis* verlooren. Hier over ontstondt tusschen de *Lords Asses*, Graef van *Schreusbury* en *Schudleig*, een discours, soo

(18)

dat seyde *Asles*, gebruykende de spreuke *Tertulliani*, *wy meerder vreden in getal, wanneer vry van de Tirannengemaayt werden, in de tegenspoeden zelfs schijnt de heerlikheyt.* Hoe daar meer bloedt vergoten wordt, hoe het oock vruchtbaarder uytstiet op den acker des Heeren. *Duris ut ilex caesa bipennimus Per damna, per caedes ab ipso Ducit opes, am-mumque ferro.* Gelyk een harde eyck besnoeyt Door bylen uyt dat staal hergroeyt, En krygt haar moer en rijkdom weer Door 't scherp dat haar eerst hieu ter neer. Hier mede uytdrukkende: Dat, het geen den Koning tegenwoordig wil uytwercken, is om de Gemeente te beschermen tegen alle vyandelijke oppressien der Nederlanden, welcke middelen schijnen vermengt te zyn met Donder, Hagel, en sware schadelijcke Regen-vlagen, die noch voor het Konincklijke Huys staan op te helderen door een lieffelijke Sonne-schijn des Vredes, tot eer en ruste van Engelandt; streckende tot dempinge van alle des selfs Oproeders, so binnen als buyten's lants. Dit wierdt met korte woorden beantwoord, volgens het gene eer-tyts van *Scipio Africanus* is geseght, wegens sijne moordryen, ende bloedt-vergietingen: *Si fas caedendo caelestia scandere cuiquam est, Huic soli caeli maxima porta patet:* Dat is:

Indien men met een Moordt den Hemel kan beklimmen,
Soo stijgt dees helt alleen tot 's Hemels opperkinnen.

Aerdighlijk verdedight, met welke reden het woeden des Konings wordt verfoeyt en bloedt-dorstig verstaan, waarom den hemel, syn aardts Paradys, noyt zal kunnen geogent worden.

Vele woorden, seyde *Asles*, hier tegen te gebruycken, om u te verfetten, dunckt my onnoodig: maar ick sal bewijzen uyt de Oude Privilegien van Engelandt, dat den Koning een onbepaalde macht heeft, om te oorlogen met wien hy wil: seggende: Nu laat yemandt eens ontkennen, dat oyt in Engelandt een ander de macht gehadt heeft, om den Standaard te Water en te Lande op te rechten, dan de Koning. En behalven dit, de reden zelf bewijst, dat het geen Koningh is, noch schijnt te zyn, die de Wapenen en den Krijg niet in sijn macht heeft.. Want hy kan syn gefagh sonder de Wapenen niet verdedigen. Hierom seydt *Bleakwead*, *Neemt een soodanigen Vorst, die niet doet na sijn Welgevallen, maar alleen na de Wet-ten, nochtans is 't nootzakelijk dat hem een hulp toegevoegt zy door de Wapenen, om sijn*

sijn eygen Wetten voor te staan, en uyt te voeren. (waar op tusschen-voegende wierdt geantwoordt bekend te hebben, *Dat syn Majesteyt door desen vernielenden Oorlogh tegen de Hollanders, schandaleuse wetten door-dringt, die strydig zijn tegen de Wetten van dit Koninkryk.*) Het is dan gansch behoorlijk, dat de Koningen met Wapenen meer vermogen dan het geheele Volck. Ten zy men dit wil hebben, *dat hy geregeert zal worden, en Zelf niet regeeren.* De Koning zal zijn zonder gezagh en macht, die sich om syn gequeste macht niet wreken kan. De Krijghhandel en vremde besluuten komt den Koning toe, of daar is geen Koning. Wat wilt ghy meer? De oude gewoonte des Rijks, en een manier en Recht van alle Koningen van Engelandt heeft altyt aan haar den Oorlogh met volle, onbepaalde, en opperste magt gelaten en gegeven, en dit selve is met veel Statuten van verscheyde Parlamenten bevestigt, en voornamentlijk ten tijden van *Eduard de Eerste*. Daar dan de Koningen van Engelandt in dese drie dingen. 1. Wat aangaat de zorge der Geestelijke en Kerckelijke heerschappy. 2. De bestieringe der Burgerlijke Gerechtigheydt. En ten 3. de Regeeringe der saken den Oorlog en Vrede betreffende, alles vermogen, soo kan men dan lichtelijk haar onbepaalde Opperste, en vrye macht uyt besluuten. Doch behalven dese drie deelen der Koninklyke Macht, de welcke *Aristoteles* en *Diotogenes Pytagoricus* voor de voornaamste van een Koninklyk gebiedt stellen, worden van andere Schrijvers noch andere deelen opgetelt; als daar zyn de Verkiefsingen der Overigheden, de instellingen van Wetten ende van Schattingen, ende wat dies meer is. Maar indien de zaack recht overwogen wordt, dit zullen als aanhangfels schijnen van de drie boven-verhaalde hoofstukken. En daarom sal ick dit voorby gaan, eenfdeels om dat de onder-deelen tot de geseyde Hoofstukken gebracht kunnen worden; anderdeels, om dat andere, die des Konings saak verdedigt hebben, dit ten vollen hebben uytgeleyt.

Indien yemant daar-en-boven getuygenissen vereyscht van Engelsche Schrijvers, dewelcke vast stellen en bewijzen, dat de staat van Engelandt een gansch monarchijke en t'eenemaal konincklyk is, en niet getempert met de vermenging van een andere soorte van regeering, hier toe allegeer ick *Bractonius*, die over 400 Jaar, ten tijde van *Henrick de Derde* heeft geleest, in sijn 4. Boeck cap. 24. van de Monarchy van Engelandt. *Des Konings macht strekt over alle, die in syn Ryck zijn. Al wat de uytsprekigh van 't recht van Oorlogh en Vrede aangaat, raakt niemand, dan den Koningh. Hy kan de quaatwillige straffen en dwingen.* En in sijn 1. Boeck cap. 8. *Teder een staat onder den Koningh, hy zelf onder niemand, dan onder God.* In 't Besluit van *Richard de Tweede*: *Dat de Kroon van Engelandt van alle tijden vry is geweest, en niemandt onderworpen, dan alleen God in alle dingen, dewelcke de Konincklykheyd van sijn Kroon aangaan.* En seyde het Parlament in de laatste Vergadering door haren Spreker, sijn Majesteyt voor een Souvereyn erkennende, dit

(20)

volgende: Wy onderwerpen ons alle gediensbelijk en getrouwelijk, als oock onse erfgenamen en nakomelingen voor altyt, tot den laaften Druppel bloedts toe, en wy bidden zeer ootmoedelyck sijn Majesteit, dat hy gelieft dit aan te nemen als eerste vruchten in dit hooge Raadhuis van sijn Parlament, van onze onderdanigheyt en getrouwigheyt tegen sijn Majesteit, en sijn Koninklyk geslagt, en Nakomelingen in der eeuwigheyt.

Tegenw. 't Is niet vreemt, dat tegenwoordigh eenige of 't meeste gedeelte van 't Parlament sijn Majesteit foo hebben gesmeert den Honing om de mondt, eenfdeels wetende sijn Majesteits France gunste, en anderdeels gevoelende de kracht der Goude Louysen, in haer begeerlyk herte opgevult, al aangeleyt om de Kerke Gods, Vaderlandt, Nederlandt, en geheel Europa te ontroeren. De Macht die sijn Majesteit hier toe heeft is kleyn, maar die wordt verknocht met andere, die Vyanden van haar eygen Vaderlandt zyn, daar de vroomme Lords, die de welstand en Vrede hebben bevordert, moeten voor swichten, en als Balling omswerven, om dat sy de Francen, als geen Huurlingen wilden na de oogen sien, vast gestelt hebbende, des Parlaments Privilegien te maintaineren, schoon eenige vreesachtig die met den voet hebben verschopt. De kracht des zelfs luydt als volghet: Dat hy haar ('t Parlament) de Macht was van een Wet uyt te leggen: dat, al wat sy beslooten hadden, alsoo verstaan moest worden, en ook behoorde gelijk sy 't verstonden, dat sulcx niet mocht in twyffel getrocken worden, noch van de Koning, noch van eenige onderdanen des Konings: dat de behoudenis des Konings aan haar, en hare vrye wil stondt. Dat geen oude of nieuwe Exempelen, tot nadeel van haar beraadslagingen en werken konnen bygebracht worden, om dat sy vryelyk doen, al wat haar welgevult. Dat de Raadt over alle zaken haar oordeel mach strijken, op welke de Koning of Onderdanen sich eenig recht toe-eygenen, tot welstant van 't Gemeene-best; om dat van 't Gemeene-best 't Parlament oordeelen mach sonder de Koning, en om dat des Konings toestemming niet nootzakelyk vereyscht wordt tot dit oordeelen: dat sy uyt konnen spreken 't geen sy willen, van 't leven en de vryheidt der Onderdanen, en van alle Wetten, die tot haar welstant gemaakt zyn: dat sy 't recht hebben, om dezelve af te schaffen, indien 't grootste deel van beyde de Huysen dit goet vindt, en dat de Koning de macht niet heeft om sulks tegen te houden: Dat niemandt uyt een van de Huysen beschuldigt kan worden van Landt-verraderye, of eenig ander schelmstuk, 't en zy de zaak eerst by haar overwogen wordt, op dat sy van te vooren van de daadt zouden mogen weten, en den beschuldigers, om voort te gaan met haar aanklaginge tegen de beschuldigten, macht gegeven: Ten laaften, dat de opperste macht aan 't Parlament staat, en dat de Koning zulk een stem niet heeft, met welke hy haar verzoeken kan afslaan. Dit wierdt in 't laafte Parlament van eenige wel-meenende voorgestelt, getrocken uyt het Privilegie-boeck van bey de Huysen, en Anno 1642 voor vast geregistreert.

die

parla
ment
vrijlyk
doen
al wat
haar
welgevult

die daronn de V
nyers dat M
camer Hall
geschonden m
sijn Vaderlan
moeste onder
Catholijc G
gam behelze
ning: De C
gegh en v
mmatoni
1. De
felijk, die
woont. H
worpen; w
regen mal
leyt: Dav
overwonne
Wichal, da
van diegeli
& Spiritus M
werden, do
zijn. Hier
Oorlogs ha
wy maar on
indien? Wie
Met Verbon
en zelfs gra
stanten (Kin
uyt en toe go
in de oogen
vloekt, en van
2. Om na
Francen Kon
Engelandt v
lantie is ge
van den Fran
di Hoofst erk

(21)

die daarom de Wetten, ongekreukt, wilden behouden, en geen omsien hebben na yets dat Monarchaal geleeck; waarom sy proponeerden: *Dat de Vrede best was, en met Hollandt in vriendschap te leven, geen weerga hadde: Dat de Privilegien niet geschonden moesten worden om den Francen Koning: Dat men geen Verraders van sijn Vaderlandt moeste zijn, om de Wetten uyt te roeyen: En datmen de Religie niet moeste ondermijnen, om door de Roomsche de Nederlanden te helpen dwingen tot de Catholijke Gods dienst, gelijk d'opgestelde Artijckelen van Arlington en Buckingham behelzen.* Hier over was groot dispuyt: maar endeling was 't voor den Koning: *De Coningh heeft een volle macht in alle zaken: Alle geestelijk en werelijck gezagh en macht daalt af van den Koning; want hy wil het hebben: Odium Abominacionis & Inimicitia.*

1. Den Oorlog is by alle Natien op der Aarden grouwelijk, en de Vrede liefelijk, die 't vette menigvuldige voortbrengt, door Gods zegen, by de welcke hy woont. Het alder-affschrickelijcke wordt aangenomen, en 't soetste van alle verworpen; want *Contraria ultra se opposita magis illurescunt, Twee contrarie dingen tegen malkander gestelt, steken uyt.* Waarom by den Coning dit stoutte Besluyt leyte: *Daar en is geen Oorloge, en daarom kan' er geen zijn, noch en kunnen wy niet overwonnen en uytgeroeyt worden.* Dit heeft sijn Majesteit in seker voorval geuyt op Withal, daar op den Coningh van een ander wierdt toegevoegt, 't geen C. Tacitus van diergelijks seght: *Quod per abrupta inclarescent, sed in nullum Reipub. usum, & Spiritus Magnos magis, quam utiles.* Datse door quade en gebroke wegen vermaart wierden, doch sonder eenig voordeel van de Republyke, en meer groote als nutte geesten zijn. Hierom spreken de Grootte Mannen soo stout, wanneer de consideratie des Oorlogs haar voor-komt: *Wy en behoeven voor geen Vyanden te vreesen, indien wy maar onder ons zelven getrouw zijn.* Een ydele securiteyt, die gebouwt is op een Indien! Wie zal u getrouw maken tegen malkander, die ontrouw zijt tegen God? Met Verbonden en duure Eeden te verbreken, Godloofse besluyten onderneemt en zelfs gruwelen handhaaft, schrickelijke voorwerpfelen u voorstelt, om de Protestanten (Kinderen Gods) door den gekofen Oorlogh, uyt te roeyen, met den vrede uyt en tot goudzucht te verschoppen. Uyt welke ick oock besluyte: *Dat al u doen in de oogen des HEEREN een grouwel is, en noyt gezegent, maar zekerlyk vervloekt, en van uwe Vyanden overwonnen zult worden.*

2. On nu te komen tot ons tegenwoordig oogwit, van dat Engelandt sich den Francen Koning komt te onderwerpen in defen Oorlogh, is, om dat Vranckrijk Engelandt voor 9 millioenen guldens heeft omgekocht, uyt welcke de *Triple Alliantie* is gesprooren, en weder gebroken, waarom de Engelsche maar Dienaars van den Francen Koning zijn, en de eenigste reden is, dat Engelandt Vranckrijk als Hooft erkent van defen Oorlog, en hem in sijne Artijckelen aen den *Prince*

(22)

van Oranjen overgefonden ftelt en erkent hooger in graadt te zyn als fijn Majesteyt, tot præjuditie van de Kroon van Engelandt. Om dit geheel van nieuws op te bewaarheden, is niet noodig, vermits fulcks in mijn voorgaande genoeg is bewezen. Maar evenwel moet ick dit noch seggen, 't geen den Biffchop *Jan Cohers van Durham* uytte voor den Koning aan de Gemeente: *Onse Heer Coningh heeft zekere Artijckelen gemaakt met den Francen Koning, op het verfoeck van fijn Geestelykheyt, van fijn Graven, en Baronnen, vergadert in 't Parlement, daar by Vranckryk belooft Engelandt 6 millioenen te tellen, om met hem de hoogmoedige Hollandse Natie te dempen, waar op noch drie zyn gevolgt, om den Francen Coningh alleen de eer in desen Oorlog te geven, en voor- en boven aan in alle handelingen te stellen, met den Tijtel van CONING VAN VRANCKRYCK.* Defen Biffchop sturf in 8 weken tijts na dit discours, en wierdt (foo wy weten) uyt *Sr. Gerards Huys*, by *St. Jaams*, met kostelijcke statie begraven.

Proeve. 't Is een regel in de Burgerlijcke Wet: *Nec videtum Actum, siquid supersit quod agatur.* Niets en schijnt gedaan te zyn, soo daar noch wat over blijft, dat behoort gedaan te zyn. Contentement le passe richesse, te vreden zyn, passeert alle rijkdom, regelrecht strijdig tegen de voorgenomene inwillinge van fijn Majesteyt, die weder op nieuw fijne Plenipotentiarifen heeft belaft, die na Ceulen en Aken zyn verrocken, fijn Alderchristelijcke Majesteyt dit voorrecht te gunnen, met hem te erkennen als Suberp Hooft in desen Oorlogh, ende te noemen *Coningh van Vrankrijk*, en de voortocht te hebben in de handeling, en Tractaten boven alle fijn Majesteyts verkochte Privilegien. Wy willen evenwel daar niet op sien, al verpande of verkocht fijn Majesteyt alle fijne inkomsten, als 't niet gefchiede tot præjuditie van de Croon van Engelandt, als wel dese alle, foo de Vrede maar te Ceulen getroffen wierde, tot rust der algemeene Christenheyt, dat God geve, om de kerke van Engelandt gefont te blijven behouden, in welke wy dan niet moeten zyn als Agrippas Ratte, die niet wacker wilde worden, voor datse geworpen wierd in gefmolten Loot. Verfoeyende dit: *Quoties olim & nuper visum, prava & nova religionis titulo, populum concitatum? Unus aliquis concionator, sanctimonie samâ, ut telo, armatus, & eloquentia aliqua ornatus, quid non patrat?*

Affchouwelijk is de volvoeringe, Gemeente, met zulck een smaet en schande de Engelsche Natie aan te doen, en te moeten lijden door eygen Engelsche Naturrellen. Hoe wort fijn Majesteyt en Raden hier over by alle Coningen geschandvlekt, en noch veel meer, als te Ceulen in 't verhandelen der Tractaten zal moeten daar voor bekend staan, dat fijn groote Eer-tijtelen heeft verkocht, om tegen Hollandt, in dienst van Vranckrijck, te Oorlogen, van welke de Gedenck-boeken zullen gedencken zoo langh de Werelt staat, om de Protestantze Gods-dienst uyt te roeyen, en den Roomschen Stoel in Engelandt te planten, tot welcker bewijs wy nu over gaan.

Ge-

Gekome
doen v
konnen
de Protec
Engelants
door fijn
door de
Koning in
Sich vo
Roomfche
gedeylt
derzelven
van den
dert, met
waar over
de zake,
ten, ond
daar na de
peijke Besl
zen Oorl
Francen
Majestey
Sectarifen
plegen.
Gemeente
fijn eygen
de Inrefte
heylighlijc
lennelijck
heeft beref
van alle Ge
ninklijke H
meene ruste
Parlament f

(23)

GEkomen zynde tot ons principale oogwit, om de Gemeente te doen verstaan, hoe dat sijn Majesteyt van *Groot Brittannien* heeft kunnen goet vinden, om met den *Francen Koning* aan te spannen, dat de Protestanten moesten worden uytgeroeyt, zijnde strijdig tegen *Engelants Intrest*, en hoe na en van verre sijn Majesteyt daar in en door sijn Ambassadeurs heeft weten te roeyen, zoo in Engelandt door de Groote Mannen en Bisschoppen, als wel by den *Francen Koning* in de Nederlanden:

Sich voegende met de Francen in 't verzoeken van de vrye oefeninge der Roomsche Catholijke Godsdienst, in de Vereenigde Provintien, de Kercken gedeylt te moeten werden, en de Roomsche Priesters onderhouden uyt alle der zelve gemeene inkomsten.] 1. Wonderlijk zyn de gemoederen van den Koning, en Koninglyke Hoogheyt in eenig Jaren verandert, met een aangename resolutie, van *Protestants* in *Paaps* te zyn; waar over ick my verzekere, de Gemeente als verbaast staat. Let op de zake, want sy zullen Beyde in 't kort afftant doen van de *Protestanten*, onder welke *Duc de Jorck* zich eerst zal bewegen, en andere, daar na de Coning, met sijn volle toerustinge door Synodale *Bisschoppelyke Besluyten*, wanneer hy sijn Gemeente, door uytputtinge van dezen Oorlogh ontbloot sal sien van macht; en door hulp van den *Francen Koning* de voet op de nekke sal gezet hebben, waarom sijn Majesteyt voorleden Somer, tegen de intrest van sijn Ryk, aan alle Sectarisen Vryheydt gaf, om hare Gods-diensten onverhindert te plegen.

Gemeente, om dit nu te bewijfen, en dat sijn Majesteyt door sulks sijn eygen Coninkrijk komt te verraden, sal ick voor eerst opstellen de *Intresten van Engelandt*, rakende der zelve Gods-dienst, die so heylighlijk van hem op verscheyde tijden zyn beswooren, en solemnelijck zelfs in de Kerke van *Engelandt*, *Schootland*, en *Yerlandt* heeft bevestigt, als den eenigsten *Beschermmer des Geloofs*, zoo genoemt van alle Geestelijken, na den regel hem voorgeschreven van sijn koninklijke Heer Vader zalr. *Carel de I.* in welke is opgesloten de Gemeene ruste en behout van de *Protestantse Gods-dienst*, door het laatste Parlement sijn Majesteyt noch voorgehouden, en luidt als volgt:

SONE

(24)

SONE, indien dese Papieren, te samen met eenige andere (waar in ik voor gestelt hebbe de private reflectien van Mijne Conscientie, ende Mijne onpartijdigste gedachten, aangaande de voornaamste dingen die gepasseert zijn, die meest aanmerckens weerdig zijn geweest, ende waar over in mijne laatste troublen is gedisputeert) u in handen komen, aan wien sy insonderheyt gedefineert zijn; sy fullen u dienstig kunnen wesen om u oordeel recht vast te stellen, nopende die dingen die geschiet zijn; waar van een godtsalig gebruik de beste nuttigheyt is, die daar van kan gemaakt werden; Ende sy fullen u eenige directien kunnen geven, hoe gy de tegenwoordige ontsteltenissen kont remedieren, ende diergelijcke in het toekomende (soo het God wil) voorkomen.

Het is een soorte van bedrog en verminderinge des ongelijks van mijne lange opfluytinge, als ik bevinde dat mijn ledigheyt ende eenzaamheyt yet voortgebracht heeft dat my self weerdig is, ende dat voordierlijk is voor u; Op dat noch gy noch yemant anders na desen mijne Sake moogt afmeten na haar Succes, noch mijn oordeel over saken, na mijn ongeluckigheyt, welcke ik te grooter rekene, om diesswille datse ook u ende andere soo verre heeft getroffen, die ik met de meeste redenen moet liefhebben soo wel als mijn selven, ende van wiens onverdient lijden een scherper gevoelen hebbe dan van mijn eygen.

Doch dit voordeel tot wijsheyt hebt gy boven de meeste Princen, dat gy eenige jaren van verstant en discretie hebt begonnen ende nu ook al verleten in de experientie van troublen, ende in de oeffeninge van patientie, waar in de Godsaligheyt ende alle deugden, soo Morale als Politijcke, gemeynlijk beter werden geplant om wel te gedejen (als zijnde boomen die in den Winter geplant werden) dan in de warmte ende het schoone weder der tijden, ofte in het midden van die vermakelijkheden, die gemeynlijk der Koningen Hoven vergeselschappen in tijden van vrede ende overvloed; die gereedt zijn ofte om uyt te roeyen alle planten van Deugt ende Eere, ofte om alleen vernoegt te wesen met eenige bladeren ende verwelckende formaliteyten der selver, sonder eenige ware vruchten, die tot voordeel strekken van't gemeyne beste, waar voor Princen altijd moeten denken datse geboren ende door [Gods] voorsienigheyt gedefineert zijn.

De klaarheyt van welke verscheydene opvoedinge de H. Schrifture ons aanwijst in aanmerckinge van *David* ende *Roboboam*, waar van de eerste door veelderley tegenheden is geprepareert en geschickt tot een bloeyende Koninkrijk: ende de andere door de onvergelykelijcke voorspoedigheyt van *Salomons* Hof is verflapt ende alsoo verdorven, tot groote verminderinge en nadeel van de Vrede, Eere ende 't Koninkrijk, door sulke pluym-strijckeryen die soo onafscheydelijk zijn van Princen die voorspoedig zijn, als de vliegen van de vruchten in den somer, die andersins door tegenspoedt, als door koud weder, verjaagt werden.

Ick heb liever datje bent *Charles le Bon*, als *le Grand*, goet, als groot. Ik hope dat God u verorbineert heeft om het beyde te wesen, als die u soo vroeg gebracht heeft in die oeffeninge van sijne Genade-gaven, ende u dat gegeven heeft, dat best alle quade genegentheden mag uyt-wyen, ende dat u bequaam maken mag tot die Princelijke gaven en handelingen die meest mogen verwecken de liefde, ende vermeerderen het welvaren van die gene over de welke God u sal stellen.

Ik wil dat gy met God sult beginnen en eyndigen, als die de Koning der Koningen

(25)

gen is, de Souveraine besteller van de Koninkrijken der werelt, die het eene nedertoot ende het ander weder opricht.

De beste Regeringe ende de hoogste Souveraineteit, die gy verkrijgen kond, is, aan hem onderdanig te wesen, op dat de scepter van sijn Woordt ende Geest mag regneren in u herte.

De waarachtige eere der Princen bestaat in het bevorderen van Gods eere, door het maintaineren van de ware Religie ende het welvaren der Kerke; als ook in de dispensatie der civile Macht, met Gerechtigheyt ende Eere, tot den gemeynen Vrede.

De Godsalicheyt sal u voorspoedig maken: Ten minsten salse u bewaren, datje niet ellendig wesen sult. Ook en verliest hy niet die't alles verliest, maar nochtans sijn eygen ziele ten laastten salveert.

Tot welk Centrum van ware Gelukzalicheyt ik vertrouwe dat God heeft gestiert, ende noch sal stieren al die twarte linien van Tegenspoet, die hy belieft heeft op my te trekken; ende door welke (hope ik) hy my naarder tot hem getrokken heeft. Gy hebt alrede geproeft dien kelk, daar ik overvloedig van gedronken hebbe, die ik aanse als Gods Medicijne, hebbende soo veel te meer gesontheyt alffer ontbrekt aan de vermakelijckheyt.

Boven al soo wilde ik wel, dat gy (gelijk ik hope dat gy alrede zijt) wel gefondeert ende vast gestelt moogt wesen in uwe Religie: De beste professie waar van ik altijd hebbe gehouden te wesen die van de Kerke van *Engelandt*, waar in gy opgevoedt zijt. Maar ik had geerne dat u eygen Oordeel en Verstant nu versegelde die heylige obligatie welke uwe opvoedinge geschreven heeft, op dat het met oordeel uwe eygene Religie wesen mag, ende niet de gewoonte of traditie van andere, die gy belijdt.

In dese belaft ik u te volherden, als naast in de Leere over-eenkomende met Godes Woord, ende met de primitive exempel ten aansien van de Regeringe; met een kleyn verbeteringe, die ik elders beschreven en uytgedrukt hebbe, ende dikmaal uoch te vergeefs hebbe gepresenteert. Uwe vasticheyt in saken van de Religie sal soo seer noodig zijn tot vrede en ruste van uwe Koninkrijken (wanneer u God tot de selve sal brengen) als voor de ruste uwer ziele.

Want ik hebbe geobserveert, dat den Duyvel van Rebelye gemeynlijk hem selven verandert in eenen Engel van Reformatie, ende dat het Oude Serpent een nieuw Licht kan voorwenden. Als de Conscientien sommiger menschen haar beschuldigen van Seditie en Factie, soo stoppense die den mont met den naam ende't geluyt van Religie: Als de Godsalicheyt na vrede en lijdtzaamheyt tracht, soo roepen sy, Yver.

Soo dat, 't en zy gy in dit stuk wel vast gestelt zijt, nimmermeer temptatien u ontbreken sullen tot verderf van u ende de uwe, onder pretensie van dat het dingen zijn van Reformatie der Religie; want dat houden ook selfs de slimste menschen het beste ende avantagieuze beginsel te wesen van hare ergste aanlagen.

Alwaar, behalven de Nieuwicheyt daar het gemeyne volk genoeg mede ingenomen wert, yder een ook sijne genegentheyt toebrenghet, door dien men wil schijnen de uytwendige Reformatie der Religie te bevorderen, op dat men voor yverig gehouden werde; hopende alsoo hare irreligieuze mismaaktheden, van welke sy haar bewust vinden, te bedecken door het hard censureren der opinien en actien van andere.

D

Wacht

Wacht u van eenige Factien te verwecken, of van eenige zijde te kiezen in publike Verdeelheden over saken der Religie, tegen het gevoelen van u selven of der Kerke die wel bevestigd is. U partialiteyt in het kiezen van de eene of de andere zijde, alseen hoeft, en sal u soo veel voordeel niet doen in de herten van sommige (die genegen zijn te wesen van de selve Religie met haren Koning) als gy verlieden sult in de herten van andere, de welke meynen dat sy en hare professie van u eerst veracht, en daar na vervolgt, werden. Houd sulken cours de welke door impartialiteyt de schijn-verschillen ende offensien met stilheyt en liefde geheel mag wech nemen, of de saken in stuck van Macht soo mag richten dat het voor u onnodig wesen sal eenige Factie te vreesen of te vleyen. Want indienje oyt de selve van nooden hebt, of datje het moet verblijven aan hare courtoisye, soo benje verloren. Het Serpent sal de Duyve verslinden. Nergens hebje minder oprechticheyt, rechtveerdigheyt of beleeftheyt te verwachten als van sulke die haar in een Religieuse Rebelye hebben ingelaten. Haar voordeel is altijd Gods. Onder de vaandels van Godsaligheyt vertoonen sich eergierige erge treken, niet alleen met de grootste securiteyt, maar ook toestemmen van het gemeyne volk. Gy meugt uyt haar hooren de stemme van *Jacob*, maar gy sult voelen datse *Esaus* handen hebben.

Niet scheender voor vele jaren van soo kleynen confideratie te wesen als de *Presbyteriaansche* Factie in *Engelandt*; Soo schiktense haar na de publike ende gemeyne ordre. Ende in der daadt en was hare Party niet groot noch in de Kerke, noch in den Staat, soo veel men oordeelen konde. Maar soo haast als het misnougden de lieden heeft tot eenzydigheyt getrokken (gelijk quade humeuren plachten te saken in het lid dat ontstelt is, het welk dan inflammatien veroorzaakt) soo zijn alle die gene, die na eenige nieuwigheden stonden, die Sijde ten eersten toegevalen, als zijnde het merkabelste en specieufte, nopende het gene doenmaals in het different van Religie konde geobserveert werden.

Al de minder Factien waren in het eerste beleefde Dienaars van het *Presbyterie*, welk was haren grooten Meester; tot dat die tijdt ende het succes van de oorloge, aan yder ontdeckende hare bysondere avantagien, haar aangelockt heeft om yder hare portien te deelen; ende dat sy verlatende het gemeyne goet der eenmatige Religie, yder voor-genomen heeft voor hare Party te drijven den handel van profijten en avancementen, tot verbrekinge ende verdervinge niet alleenlijk van de Kerke ende den Staat, maar ook selfs van het *Presbyterie*, het welke in het eerste scheen ende hoopte alles tot sich te trecken.

Laat u geen van die dingen de Religie ende de ruste der Kerke aangaan kleyn of verachtelijk dunken te wesen, alsoo dat gy soudt versuymen een haastige Reformatie, of effectuele suppressie der Dwalingen en Scheuringen, de welke in het eerste maar schijnen alseen hand breedt, maar door seditieuse geesten, als door sterke winden, soo werden uytgespreyt, datse inder haast den geheelen Hemel overdecken ende verduyfteren.

Als gy recht gedaan hebt aan God, u eygen ziele, ende sijne Kerke, in de professie ende bescherminge beyde van waarheyt ende eenigheyt in de Religie, soo is het naaste voorneme heugtel, waar aan uwen voorpoet sal hangen ende sich bewegen, de Civile justitie in de welke de gefette Wetten van dese Koninkrijken, waar van gy den rechten Erfgenaam zijt, de beste regulen zijn, na welke gy soudt kon-

nen

(27)

nen regeren; dewelke door een wonderlijk temperament seer gunstig zijn aan der Onderdanen vernuftigheyt, vryheyt ende voorspoedigheyt; ende nochtans genoeg behouden voor de Majesteit ende de Prerogativen van eenig Koning, die sijn volck als onderdanen en niet voor Slaven houdt; Welkers onderdanigheyt, gelijcke haar welvaren, vrede en behoudenis bewaart, soo en false noch uwe Ge-rechtigheden, noch hare eerlijcke Vryheden verminderen, die gelegen zijn in de ge-nietinge van de vruchten harer vernuftigheyt, ende in het voordeel van die Wet-ten in welke sy selver hebben geconsenteert.

En belaft noyt u Hooft met sulken Kroone, die door haar gewichte het geheele lichaam soude onderdrukken, de swakheyt van welkers deelen geen kracht, eere noch welvaren en kan geven aan het Hooft, maar een nootsakelijke verswakkinge ende ruine.

U Prerogatif wert beter ver-toont ende geexerceert door versachtinge van de ri-gueur der Wetten, als door de selve te vereylichen; alsoo'er niet erger en is dan wet-telijcke Tyrannye.

In dese twee poincten, te weten, de bewaringe van de gestabileerde Religie en Werten, mag ik (sonder roem of bedrog) desmaatheyt van al mijn lijden (soo als de werelt dat reket) wel verkeer en veranderen in de eere van een soorte van Martelaarschap, voor soo veel my mijne eygene Conscientie dat getuyt. De-wijl de Ontroerders van mijne Koninkrijken niet anders tegen my en hebben te-gen te worpen als dit, dat ik de Religie ende de gestabileerde Wetten hebbe gepre-ferereert voor die alteratien, die sy voorstelden.

Ende soo doe ik inder daat, ende sal altijd soo doen, tot dat ik door beter Argu-menten sal overtuyt zijn, als tot noch toe, insonderheyt aan my, gebruykt zijn, namentlijk, Oproerigheden, Wapenen en Gevangenissen.

Ik kan die lesse noch niet leeren, noch hope niet dat ikse oyt leeren sal, dat het goet is voor een Koning, dat hy eenige Factie voede met perturbatie van de Wet-ten, in de welke opgewonden is het publijk voordeel ende het gemeyne beste.

Ik kan niet seggen wat God met my doen wil, nopende het wech-nemen van de-se verdrukkingen, welke sijne rechtveerdigheyt door de onrechtveerdige handen van eenige mijner Onderdanen gelieft heeft op my te leggen. Ook en ben ik niet seer bekommert wat ongelijk ik van menschen lijde, terwijle ik in mijn ziele be-houde het gene ik geloove voor God recht te zijn.

Ik hebbe tot bevorderinge der Reformatie ende tot verskeringe alles gepresen-tereert wat ik met Reden, Eere en Conscientie konde; uyt-genomen alleen het ge-ne ik niet en konde toestaan sonder een irreparabele injure tegen mijn eygen ziele, tegen de Kerke ende mijn Volk, ende van gelijcken ook tegen U, als de naaste ende ongetwijffelde Erfgenaam van mijne Koninkrijken.

Tot welke indien de Goddelijcke voorsienigheyt (die alle swarigheden te boven komen kan) te sijner tijd, na mijn overlijden, u brengen sal, gelijk ik hope sy sal; Soo is mijnen raadt endelast aan u, datje ernstelijk let op de voorledene rechte fau-ten en misflagen die nu voorgeworpen werden, ende die my onruften mochten veroorsaakt hebben, op dat gy de selve moogt vermijden.

Ruft noyt soo seer op den raadt, getrouwigheyt ende discretie van een Man al-leen, in de bestieringe van saken van het grootste gewichte (dat is, die de Religie of lustitie aangaan) datje daar door in u selven of in andere soudt verwecken een

(28)

miftrouwen van u eygen oordeel, het welk apparent is meerder ftantvastigheyt ende impartialitey te hebben, aangaande het welvaren van uwe Kroone en Koninkrijke, als't oordeel van yemand anders.

Daar benevens bewaart u felven, datje geene Factien en verbittert door de dwarfheyt ende fcherpigheyt van sommiger lieden (die by u gebruykt worden) paffien, humeuren of byfondere opinien, die alleen gegrondet zijn op verschillen in materien van minder gewichte, die alleen de kleederen en voor-fteden der Religie zijn.

Waar in een liefelijke conniventie ende Christelijke Tolerantie dikmaal hare kracht verftroyr, daar een harde tegenftant de felve verfterkt, ende maakt dat de verachte ende onderdrukte Party fich met andere foodanige gaat verbinden, daar door fy de meefte kracht foudde mogen krijgen om fich volkomentlijk te wreeken aan die gene die fy voor hare vervolgers houden, hoedanige dan gemeynlijk geaffifteert werden met die gemeyne commiferatie, die men heeft mer foodanige, welke gefegt werden te liden ter oorfake van Religie.

Behoudens, dat de verschillen niet en zijn gerefen tot een infolente oppositie tegen de Wetten ende de Regeringe, of de geftabileerde Religie, als zijnde van de effentie en het wesen der felve. want fulke op-heven ende mineringen zijn onlijdelijk.

Houdt altijd fttaande de rechte Godfaligheyt, ende die fundamentele Waarheden (de welke beyde de herten ende het leven der menfchen beter maken) door een onpartijdige gunfte ende gerechtigheyt.

Siet wel toe dat uytwendige omftandigheden en formaliteyten van de Religie alles, ofte ten minften de beste aanleydingen tot geleerde vernuftigheyt ende Godfaligheyt, niet en verflinden; maar deelt gunften en belooningen uyt met een eenparig ende onpartijdig ooge aan alle menfchen, na dat gy haar van wegen hare oprechte goetheyt in bequaamheyt en getrouwigheyt, capabel bevindt.

Hier door fult gy fekerlijk winnen de herten van de beste ende ook van de meefte; de welke al-hoe-welfe zelfs niet en deugen, nochtans geerne sien dat de harder wegen der deugt t'eeniger tijd verfoet werden door tijdelijke belooningen.

Ik heb u bevochten gefien met verfcheydene ende tegenftrijdende Factien (want foo moet ik nootfakelijk noemen en achten al die gene die haar niet gedragen hebben conform de geftabileerde Wetten in de Kerke ende in den Staat) de welke door macht die, dien fy hielden haren Gemeynen Vyand te wesen, (dat is, al die gene die het met de Wetten ende met my hielden) foo haast niet te onder gebracht hadden, ende van die vreesse vry zijn geworden, of fy zijn tot foo grooten jaloufie vervallen, waar doorfe malkanderen meer uyt-dagen en den ftrijdt aanbieden, als fy hare eerfte Tegen-partijders wel gedaan hebben.

De tijd fal alle Factien verftroyen, wanneer de rouwe hoornen van particuliere lieden gierige ende eergierige aanslagen haar felven fullen ontdekken; de welke eerst verborgen en ingewonden waren in die fachte en gladde voorwendfelen van Religie, Reformatie en Vryheyt; gelijk den Wolf niet min wreedt en is, ende met recht te meer gehaat werdt, wanneer het blijkt dat hy onder een Schaap-kleer niet beter en is als een Wolf.

Maar wat den Sleep van het verleyde gemeyne Volk belangt, die in hare eenvoudigheyt fulke gedeguifeerde handelingen volgen, mijnen laft en raad aan u is, dat

(29)

dat gelijk gy geen bemantelingen van nooden hebt voor uwe raadslagen (gelijk wel andere lieden noodig hebben) wanneer gy inder daat sult trachten te boven te gaan (in waar ende stantvastig bewijs van goetheyt, godsaligheyt ende deugt jegens het Volk) ook selfs alle die gene die den grootsten roep en ostentatie van Religie maken; soo en sult gy noyt bekommert zijn om ontdekt te worden (gelijk als die gene doen die maar het gelaat en mom-aangeficht van vromigheyt hebben) ende en sult de billijke verwachtingen van u volk niet bedriegen; de welke met geene reden haar selven soo veel goets beloven konnen van de Nieuwigheden van yemant uyt de Onderdanen, als van de deughtsamen stantvastigheyt hares Konings.

Wanneer dese bergen van t'samen-gevrofen Factien, door den Sonne-schijn van Gods genade, ende den luyfter en t'schijnfel uwer deugden, fullen gedoyt en verstroyt zijn; ende dat het geabuseerde Volk sal geleert hebben, dat'er geen groter Onderdrukkers van hare Staten, Vryheden ende Conscientien en zijn, dan sulke lieden die haar selven noemen te wesen Patroonen en Besehermers van de selve, alleenlijk om heerschappye over haar te usurperen; Soo laat u dan door geen passien verleyden, om te trachten na wrake tegen foodanige, wiens eygen misdaat en dwaasheyt ter behoorlijker tijdt haar genoegsaam straffen sal.

Maar soo haast als de gevorkte ende gehaakte pijl van Factieuse emulatiën uyt getrokken is, soo gebruykt alle Princelijke konsten ende barmhertigheyt, om de wonden te heelen; op dat de smerte van de cure en genesinge niet soo groot en zy als de pijn van de quetsure.

Ik hebbe gepresenteert Acten van Indemnityt ende vergetinge, die soo ampel zijn dat daar door ingesloten werden alle die gene die haar selven maar verdacht konnen houden van eenigfins tegen de Wetten misdaan te hebben; ende die bequaam zijn om in alle toekomende tijden alle jaloufien ende Onverfekertheden uyt te sluyten.

Ik wensche dat gy altijd hier toe genegen moogt wesen: soo dikmaal als het begeert ende aangenomen sal worden, soo staat het ook toe, niet alleen als een Acte van Politie ende nootfakelijckheyt, maar van Christelijke liefde en keure.

Al dat men my heeft laten houden en dat ik nu hebbe, is de macht om te konnen vergeven foodanige die het my alles ontnomen hebben; ende ik danke God, dat ik het herte ende den wille hebbe om dat te doen: ende ik verheuge my soo feer in dese genade, die my God gegeven heeft, als in al het gene dat ik voor desen beseten en genoten hebbe. want dit is een groter bewijs van Gods liefde tot my als eenigen voorspoet wesen kan.

Zijt verfekert (gelijk ik verfekert ben) dat het meeste deel van alle zijden, die haar vergrepen hebben, sulks gedaan hebben niet uyt boosheyt, maar uyt quade informatie of quaat begriep van saken.

Geene Onderdanen fullen oprechter en getrouwer aan my ende u wesen, als die gene, die gevoelende hare Dwalingen, ende onse verongelijkingen, in hare eygene Zielen gevoelen fullen de sterkste motieven tot berouw ende tot vyerige begeerten om weder eenigfins te repareren t' gene waar in sy in voortijden in gebreke zijn gebleven.

Gelijk uwe qualiteyt hooger is als datse soude toelaten, dat gy in eenig Duël soudt treden met yemant van uwe Onderdanen; soo moet ook de edelheyt van u gemoet u doen op-risfen boven de gedachten van eenige wrake of uytvoeringe van uwen toorne tegen de menigte.

Hoe

(30)

Hoe dat gy u selven meer sult bewuft zijn van u eygen verdienften by u volk; hoe dat gy te meer sult genegen zijn, om alle liefde ende schuldige plichten van haar te verwachten; ende om haar niet te straffen over voorledene feylen. Gy sult inwendig meer vermaak en vergenoeginge hebben in het pardonneren van eenen, dan in het straffen van duylent.

Dit schrijve ik u niet wanhopende van Gods genade ende van de affectie mijner Onderdanen tot u; welke beyde ik hope datje sult trachten te verdienen, doch wy konnen van God niet verdienen als door sijn eygen genade.

Indien het God sal dienstig vinden my, ende u na my, te herstellen in die goederen en besittingen, die de Wetten onstoegevoegt hebben, ende daar van geen onderdanen, sonder hooge schult en sonde, ons konnen berooven; dan sal ik mogelijk beter gelegentheyten hebben, als ik soo gelukkig sal wesen, dat ik u in ruste en vrede sal sien, om u volkomentlijker te laten verstaan die dingen die behooren tot Gods glorie, u eygen eere, ende des Koninkrijks vrede.

Maar indien gy mijn aangesichte noyt meer sien en sult, ende dat God my sal willen begraven hebben in sulken barbarischen gevangnisse en donkerheyt (het welk de voltrekkinge van de aanslagen van sommige lieden vereyscht) waar in weynige herten die my lief hebben vergunt wert een woort of een opslag van oogen met my te wisselen; Ik begere ende bidde 't u; als u Vader ende uwe KONINGH, dat gy u herte noyt toe en laat de minste tegenheyt of afkeerigheyt te krijgen van de ware Religie, die in de Kerke van *Engelandt* vast gestelt is.

Ik verklare u dat ik de selve getoetst hebbe, ende dat ik, na vele ondersoekinghe ende menige dispuuten, besloten hebbe, dat het de beste in de werelt is, niet alleen in het gemeyn als Christelijk, maar ook in het bysonder als Gereformeert; houdende den middel-wech tusschen de grootsigheyt van superstitieuse Tyrannye, ende de slechtigheyt van de fantastijcke Anarchie.

Nochtans alsoo, dat al-hoe-wel ten principale de trekken en lineamenten, soo de Leere als de Regeringe der Kerke van *Engelandt* belangende, uytnemende zijn, eenige linien, gelijk in de beste figuren geschiet, eenige verfoetinge ende polijstinghe mischien van nooden mogen hebben; het welk hier ook lichtelijk hadde konnen gedaan worden door een gefonde en aardige handt, indien sommiger lieden precipitante niet en hadde versocht en begeert sulke rouwe veranderingen, die alle de schoonheyt ende de proportie van het geheele soude verdorven hebben.

De ergernisse van de laatste troublen, die sommige u souden mogen voorwerpen, ende daar op sy by u souden mogen dringen, tot verachtighe van de Protestantische Religie, welke in *Engelandt* is vast gestelt, kan lichtelijk aan haar of aan u eygen gedachten hier door beantwoort werden, dat naauwelijks een eenige persoon, die een aanvanger of vlijtige en besige Aandrijver geweest is van dese laatste Oorloge tegen de Kerke, tegen de Wetten ende tegen My, noch was noch is een recht Lief-hebber, Omhelfer of Practiseerder van de Protestantische Religie, die in *Engelandt* is vast gestelt; die sulke regels niet en geeft, noch oyt te voren sulke exempelen heeft voor-gesfelt.

Het is wel waar, dat eenige in voorgaande tijden haar verftout hebben dreygende Petitionen aan hare Princen en *Parlamenten* te presenteren, hoedanige van andere, die van de selve Factie (doch van booser geesten) zijn, nu werden geexecuteert. Maar laat doch dien geconterfeyten ende ongeregelden yver nier by u vermindere

ren

(31)

ren de weerde ende grootachtinge van de ware godsaligheyt. Sy konnen beyde gekent werden aan hare vruchten. De soetigheyt van den Wijnstok en Vijgeboom en moet niet veracht werden, al-hoe-wel de Bramen en Doornen voorgeven datse Vijgen en Druyven dragen, ten eynde datse over de Boomen souden mogen heefschen.

Ook en wil ik niet datje in u voeden sult eenige af-keurigheyt of verachtinge van de *Parlamenten*; de welke in hare rechte gestaltenisse met vryheyt ende eere, u noyt injurieren noch uwe grootheyt verminderen sullen, maar sullen veel eer een onderhandelingende ende verwisselingende wesen van liefde, goede plichten, en vrouwen tusschen den Prince ende sijn Volk.

Ende ook en souden de uytkomsten van dit swarte *Parlement* niet anders als soodanige geweest zijn, (al-hoe-wel men het door *Factien* in de verkiesingen der leden seer op een zijde heeft doen hellen) indien het ware bewaart geweest voor de infolentien van de wetten en 't goet vinden des Gemeynen Volks, ende van oproerige impressien. De droevige effecten waar van buyten twijffel na desen alle de *Parlamenten* voorsichtiger maken sullen, om te bewaren die vrydom ende eere die soodanige vergaderingen toekomen (wanneerse eens volkomen sullen afgeschudt hebben dat jok van onder-kruypinge door de Gemeente) nademaal het gewelvaren bestaat in mutuele ende gemeynegoet voordeel beyde van den Prince ende van het Volk.

Daar en kan niet gelukkiger noch vorderlijker voor alle Menschen wesen, als dat door goede, statige ende eelijke wegen yder sijnen Raadt contribuere ende gemeyn make, besluytende alle dingen door publijk consent, sonder Tyrannye of Timulten. Wy moeten ons selven niet doen quijnen en uyt-teren, om dat sommige haar veteten en verkropt hebben met gesont voedsel.

Ende by aldien noch ik noch gy oyt herstelt worden in onse Gerechtigheden, maar dat God in sijn strenge rechtveerdigheyt mijne Onderdanen wil straffen met volherdinge in hare sonde, ende de selve wil laten verleydt en bedrogen worden, door de voorspoedigheyt van hare boosheyt; Soo hope ik, dat God my en u sulken genade sal verleenen, waar door wy geleert en bequaam gemaakt sullen werden om soo wel een Kroone te kunnen missen als dragen; de welke op vuyle, oncerlijke ende irreligieuze conditien en gronden niet weerdig is opgenomen of beseten en gebruykt te worden.

Houdt u aan de ware gronden van de Godsaligheyt, deugt ende eere; soo sal u nimmermeer een Koninkrijk ontbreken.

Een voorneme poinct van uwe Moeder, mijne Vrouwe; die veel-sins wel by my gedaan ende my verobligeert heeft, ende voornamentlijk hier in, dat sy (zijnde het middel geweest waar door ik gesegent ben met soo vele Kinderen van goede hope, alle de welke ik, te samen met hare Moeder Uwe liefde en forge recommandere) te vrede geweest is door een incomparabele kloekmoedigheyt ende lijdszaamheyt te lijden beyde voor ende met my ende u.

Mijn gebedt tot God Almachtig is, (wat'er soude mogen worden van my die, ik danke God, op-gewonden en versterkt ben in mijn eygen onnooselheyt ende sijne genade) dat het hem moge believen u te maken tot eenen Anker, of veel eer een Herberge voor dese geschudde ende door onweder geslagene Koninkrijken; Tot een Herfsteller door uwe wijsheyt, rechtveerdigheyt godsaligheyt en kloekheyt,

van

(32)

van het gene, dat door de dwaasheyt en boosheyt van sommige lieden soo verre verdorven is, dat'er niet geheel overig gelaten en is in de Kerke of in den Staat; voor de Kroone, den Adel, de Clergie of de Gemeyntf-mannen; Aan yder van dien tor de Wetten, Vryheden, Staten, Ordre, Eere Conscientie of Leven.

Wanneer sy my fullen uyt-geroeyt hebben (want ik en weet niet hoe verre God de boosheyt en wreedheyt van mijne vyanden sal laten voortgaan; ende fulke apprehenlien hebben my de woorden en actien van sommige alreede gegeven) gelijk ik niet en twijffele of mijn bloet sal overluyt om wrake roepen in den Hemel; soo bidde ik God, dat hy sijnen toorne niet uyt en giete over het Volk in 't gemeyn, die my of verlaten of haar tegen my geingageert en in-gelaten hebben door de list en geveynstheyt van hare Leyders, welkers inwendige verschrikkinge haren eersten Pijniger wesen sal. Ook en fullense exemplare en sware oordeelen niet ontvlieden.

Nopende die gene die my bemint hebben, ik bidde God, datse my niet missen en mogen als ik wech sal zijn. Dit wensche en hope ik, dat al de goede Onderdanen mogen vergenoegt wesen met de segeningen van uwe tegenwoordicheyt en deuchden.

Wat fulke belancht die leedwesen daar van hebben datse in haren schuldigen plicht tegen my te kort zijn gekomen, gelijk ik het haar geerne en gewillich vergeve op het woort van een Christelijk KONINK, soo geloove ik, dat gy haar recht yverig vinden sult om met den intrest aan u te beralen dien schuldigen plicht en liefde die my toebehoorde.

In summa, het goede dat ik voorgenomen hadde doet en volbrencht gy dat, wanneer God u het vermogen geven sal. Ik hebbe veel goets aangeboden, ende had noch meer voor my genomen aangaande de Kerke ende den Staat; indien de tijden daar van capabel hadden geweest.

Het bedroch sal haast verdwijnen, ende de mom-aangefichten fullen haast afvallen. Dit masque van Religie aan het aangesichte van Rebellye (want soo blijkt het nu klaarlijk, tshedert mijne opsluytinge, datse het goede voor my niet en sochten, gelijk voorgewend wierdt) en sal sommiger lieden mismaakt heden niet lange kunnen verbergen.

Ik hope, dat gy gelukkiger tijden sult beleven, waar in uwe Onderdanen, door hare ellenden, fullen geleert hebben, dat de Religie jegens haren God, ende de schuldige plicht jegens haren Koning niet en konnen van malkanderen gescheyden worden, sonder hare sonde te gelijk en haar ongeluk.

Ik bidde God dat hy u segene, ende dat hy uwe Koninkrijke bevestige in gerech-
16

ticheyt, u ziele in de ware Religie, ende uwe Eere in de liefde tot God ende u volk. Ende indien het God belieft dat de ontrouwe voltrokken ende volmaakt werde door destructie; soo laat mijne gedachrenisse te samen met mijnen name altijd in u leven; als van uwen Vader die u lief heeft, ende die eens KONINK was van drie bloeyende Koninkrijken; den welchen God nut geacht heeft te vereeren niet alleen met den Scepter ende de Regeringe van de selve, maar ook met het lijden van vele onwaardigheden en schanden, ende van eenen ontijdelijken doot voor de selve; terwijl ik my bevljstichde om te preierveren de rechten van de Kerke, de macht van de Wetten, de eere van mijne Kroone, het privilegie van 't Parlement, de vryheden van mijn Volk ende van mijne eygene Conscientie, waar voor

ik

(33)

ik God danke, datse my weerdiger en dierbaarder is als duysent Koninkrijken. Ik weet God kan my, ende ik hope hy sal my herstellen in mijne Rechten. Ik en kan niet wanhopen noch van sijne genade noch van deliefde ende godsaligheyt van mijn Volk.

Ten ergsten komende, soo vertrouwe ik, dat ik maar voor u henen sal gaan in een beter Koninkrijke, dat God voor my bereyd heeft, ende my voor het selve, door Mijnen Saligmaker Jesum Christum, aan wiens barmhertigheden ik u ende alle de Mijne bevele.

Vaart wel, tot dat wy weder te samen komen, is't niet op der Aarde, soo sal 't noch wesen in den Hemel.

Hier in leydt voorwaar de grondt van Christelijk te regeeren, en is des Ryks Intrest in dezelve zoo rechtmatig afgemaakt, dat sijn Majesteit sich moet bedroeven, (soo conscientie heeft) dat hy daar van tegen sijn belijdenisse is afgeweken door sijn Gemalin van *Portugaal*. Deze Uiterste Wille is't waart dat sijn Majesteit die noch eens leeft, en siet hoe verre hy van den rechten wegh is afgedwaalt; want *Media sunt appetenda propter finem, de middelen zyn in order aan het eynde*. mocht die, dieze heeft opgesteld, eens opzien, hy soude verbaast staan, dat die heyligheden soo geschonden, en verworpen zyn. Het was sijn Majesteits eerste betuiging, toen hy herstelt, en op den Throon geholpen was, sijn Vaders *Wil-vermaninge*, tot ruste van sijn Rijk, te behertigen: zeggende: Sal niet de Koningh, Edelen, en Gemeente gedencken, haar dierbare *Protestantisdome*, en niet verlaten foodanige Persoonen, welke met alle vlijt, 't selve pogen te doen ophouden? 't Is bekent, daar zijn sommige schandalen gegeven, noch meer genomen: maar in dese gelegenheit gedenck ick het seggen van mijn Heer Vader; *Niet alleen wee aan die Mensch, door welke de beledinge van de Godsdienst komt te ontstaan: maar wee aan de Werelt, om der beledigde wille*. Het sal niet wel met Engelandt gaan, soo wy ons overgeven aan passien en voor-oordeelen, van genomen beledingen, en so fouden loopen van het eene uysterste tot het ander. *O passigraviora, dabit Deus his quoque finem*. Waar is de wijze Wetgever, kunnen wy tot geen mate komen? Is daar geen heeling voor ons? Zullen wy gerustelik slapen, terwyl de Zaats-mannen van Nijdheden; de Jesuiten en andere Roomsche Gefanten, zaayen het zaadt

(34)

zaadt van verdeelinge in ons veldt, niet alleen om te verfwacken en te verhinderen, maar om te verfticken, en uit te werpen ons gemeen geloove. Tegen welke ik zegge: *'t En zy gy u bekeert, gy zult alle daarom vergaan. Aquila enescente eam currum habet vostrum ut vesci non possit, nisi lapidem dein percudiendo a iuncitatem frangat, quo facto rursus edit, & rejuuernesit; ita qui peccatis est praegravatus, nil Spirituale illi Sapiat, morietur fame nisi ad petram Christum, per poenitentiam, se diu percutiat usque ad mentis mutationem, & duritiei abjectionem.* Venantius Honor.

Waar is dese Liefde tot de Gods-dienst gebleven? In 't herte van sijn Majesteyt verfoncken, tegen sijn voorgaande humeur, *puris & nudis, met die naakt en bloot te stellen.* Wat gemeenschap heeft dese bloedige vervolgingen met sijn Majesteyts voorgaande stellingen? Even-eens als 't Licht met de duysternisse. Soo weten de Engelsche Luypaarts hare vlekken af te smijten, onder schijn van Godvruchtige *Bescherminge des Geloofs.* Maar wanneer hebben sy dat begonnen? Luystert ick sal 't u seggen: 't Is gebeurt, dat wanneer sijn Majesteyt soude ten Huwelijck nemen d'*Infante van Portugaal*, dat een zeyde: *Sijn Majesteyt haalt een quaat vertrouwen van sijn Onderdanen op den hals, die zullen murmureren tegen sijn gemoet, tot Bescherminge van de Protestantsehe Gods-dienst, welke hierom staat op ondermijninge, strydig tegen 't Intrest van de Kroon en Kerke van Engelant, die van u zoo heylighlyk is beswooren, te zullen maintineren.* Hier op antwoorde sijn Majesteyt, *Oderint dum metuant, Laatze haten, als sy slechtis vreesen.* Willende met sijn faken voort, *Acta contracta*, (om sijn gemoet eens openhertig voor sijn Kingdom te belijden) met de Roomsehe Stoel in dezelve te bevestigen, door een *Comadia vetus, Triumph van den Oorlogh.* Dit is bevestigd Anno 1667, na dat sijn Majesteyt dat heylloose Tractaat met den *Francken Koning* heeft aangegaan, om de Vereenigde Nederlanden te bedriegen door de *Triple Alliantie*: Daar op een Roomsch Raadheer sijn Majesteyt voor de Gemeente laudeerde, met deze woorden: *Hy is onsen gebooren Koning, en het vermaak van d'Engelsche Natie, en mach regeeren als hem behaagt, zonder vrees ofte gevaar, door geduurig hem zelven te bewijzen een gemeene Vader. Want daar is niemant anders, op welke sich de intrest van Engelandt kan bouwen, dan onsen genadigen, dierbaren Souvreyn Koning CAREL; wiens huys en Coninkryk het hooghste bevestigt is van alle Geslachten. Hy heeft alle herten, die zijn van zoberer beginselen, ernstelyk wachtende op hem, verlangende en bevende na sijn versachtinge, en verheugende sich in de begonnen uytdruckingen daar van, en waar van de Gemeente soo groot een verwachtinge hebben gehadt, dat sy wenschten, hy ware beyde Con n, Heeren en Gemeenten, aan de bestellinge van deze groote bedrijven*

tot

tot ruste van de Roomsche Godsdiens, daar dit Coninkrijk door de Huysen des Parla-
ments is mee geplaagt geweest.

Si volet esse aliquid, indien hy wat wesen wil, seyde Strafford, moet sijn Majesteit niet vertragen in sijn voorgenomene uytwerckingen, tot grootmakinge van sijn Monarchaal gebiedt, en voorwerpfelen der Souvereine Macht deses Koninkryks. Tot verwonderinge van dit boose, uytte ik: Het is een stadig en gewichtig seggen van den Hertog van Rohan, zijnde een contrarie Intrest van Engelandt: *Princen gebieden het volk, en de Intrest gebiedt de Princen. De bekenninge van dese Intrest is meer te verbeffen, boven de daden der Princen, gelijk sy selven zijn boven het volk. Een Prince mach hem selven bedriegen, de Raadt verdorven wesen, maar deze intrest alleen feylt noyt: Na het wel of qualijck verstaan zy, maakt het de Staten oft te leven of te sterven.* Na dit seggen is het een materie verstaan van leven of doot aan het Koninkryk van Engelandt, het wel oft qualijck verstaan van dese Intrest: In dese overweginge vertoonen haar twee groote en dierbare intresten, sich selven ons aanbiedende. Sy zyn verscheyden, nochtans niet gedeelt; maar sy omhelsen malkander, en sy beyde gaan ons aan, en zyn ontwyffelyk ge-eygent aan ons. De eene is Godsdiensigh, en de ander Borgerlyek. Het eerste is die van de Protestantse Religie, ende het ander is van dit Koninkryck. Daarom in dese ondersoekinghe, is te kennen het gemeene en fundamentele punct, gelegen in de onderscheyde staat van beyde. Nu, de ware staat van eenig geselschap, leydt in de algemeenhuyt oft het geheele Lichaam, niet in eenig t'samen getrocken oft ondergedeelt deel daar van: En het Intrest legt in de genietinge en vorderinghe van het Algemeen.

Hier tegen heeft sijn Majesteit sich verdruckende gestelt, met verkeerdelijck de gronden van Engelandts Intrest te ondermynen, om door 't vernietigen van de Protestanten, de Roomsche Catholycke Godsdiens in Engelandt te planten. Blijckende uyt seker geschrift, overgelevert van sijn Majesteit aan de Roomsche Prælaten en Bisschoppen, tot vertroostinghe van hare te lijdene versmaadtheden door de Huysen des Parlaments van tijt tot tijt aangedaan: *Waarde Onderdanen, uwe versmaadheydt is my leedt, ghy weet mijne Liefde t' uwaarts, en hoe ick u beminne, waar van ghy preuven hebt, door mijne gunste tot de Moeder der Heylige Kercke, van welke ick confesse en professie in Spanjen dee, en noch doe met mijn Gemalin de Infante van Portugaal. De tegenwoordige Intresten van mijn Koninkrijken konnen noch niet lijdē, dat ick u bevrijde voor de oppressien der Protestanten t' uwaarts: maar verwacht dese lve met lijd-saamheydt, van My, en mijn Schoon-broeder de Alder-christelijcke Koningh, die daar in zoo veel zullen zoeken uyt te wercken, als de Roomsche Stoel zoude konnen penetreren te begeren. Weest evenwel verzekert, dat ick niet meer zal lijdē, dat uwe Heylige Godsdiens, daar van ick een beschermmer des Geloofs ben, van mijn Parlament zal vertreden en uyt mijn Koninkrijken geroeyt zullen worden; maar by haar en mijne Raden bevorderen, dat ghy sult hebben niet alleen ruste, maar oock een absolute Vryheydt van Godsdiens, zonder eenig tegen-zeggen: en zoo ick dit by haar niet kan te wege brengen, zal mijn Schoon-Broeder de Alder-christelijcke Koningh, door de Scherpte der Louyzen dit voltuyen, met een wonderlij-*

ke manier van directie, van de welke ghy in 't korte preuven zult zien, tot ruste en algemeene verbeuginge der gene, die zoo lange onder de Kloove der Steenrotze hebben leggen zachten in mijne Koninkrijken.

Hier hebt ghy de volkomene grondt van sijne Majesteit, om Engelandt te veranderen van Protefterende Engelen, in Roomfche Duyvelen, zynde *Politicum Schema*, een *Politijcke Factie*. Dit waarachtigh gesprek is my van zeker Engels Paaps praelaat, die, om geen Verrader van zijn eygen Vaderlandt te zyn, ter handen gestelt, om aan u, Gemeente, bekent te maken, waar zijn Majesteit u, door desen Engelandts schadelijken Oorlogh, noch wil toe vervoeren. Ick verzekere de Gemeente, dat, zoo sy daar niet haaft in komen te versien, de Protestanten van zijn Majesteit noch meerder finerte in de Conscientie zullen hebben te lijden, als oyt de Papillen *viva force* van het Parlament hebben moeten uytstaan. Dit is zijn Majesteits doel in desen Oorlogh, waar na hy mikt, en de eenighste oorzaak van verbitteringe, om geen Vrede-vanen geplant te zien op de wallen van zijn Koninkryk, tot herstellinge van Engelandts oude van hem geschonde voor-rechten en Privilegien.

Dan ter zyden te treden van Engelandts gemeene Intrest, des geheelen Lichaams tot de geringe Paapsche, met te seggen, *jam judicatum est*, 't is nu algeoordeelt, is op te zetten de Neeringe van Voor-kooperye, welke onnijdelyck dese droevige schade aanbrengt, dat een weynigh rijkdom groeyt, door de verarmingh van het Gemeene-best. En dese ongelegentheydt, insgelijcks aan hem die dit ambacht doet, dat zijn rijkdom groeyt op het losse, maar niet zeker, om dat vele dit tegenstaan, en noch meer uytgeslooten zyn door schaamte in 't zelve. In de tegenwoordige zaack, zoo de Roomfche partye alleen verhooght zy, en d'ander onder de voet getreden, de schade wil overvloedigh zyn aan de Protestantische zaak, en aan de Kerck, en het Koninckrijk van Engelandt. Daarom zeyde binnen London zeker Venetiaan: *Dat de Oversten der Scholen, Bisschoppen en Godsgelerten van dit Rijk, dagelyk ombelzen Rooms Catholijcke gevoelens, hoewel sy de selve niet belijden met de mond, uyt vreesse der Puriteynen.*

Daar-en-boven dese Koninckrijken, Gemeene-besten en Gefelschappen van alle soorten, welke zyn van het breedste fundament, zyn oock de grootste van macht. Nu een bevattende Intrest, die inneemt een groote meenigte, is in der daat een breet fundament; en soo het vele uytfluyt, die ingenomen moesten zyn, het is te naauw en te eng voor de Bouw-meester, dat hy daar op sal rusten. Gelyk een breet huys niet kan gebouwt werden op een engh fundament, zoo en kan een groot Koninckrijk, (soodanigh als is het Koninckrijk van Engelandt) en een breet gezelschap (soodanigh als is die van de Protestantse Religie) niet gebouwt zyn op een enge Intrest. Laat het aangemerckt wesen, dat de tegenwoordige Konings Papen

Papen, Paperye en Papisten zijn veel, breed, en machtigh: Sal evenwel niet de Protestantse Religie, de Kercke van Engelandt, micken na uytbreyinge en verlanginge harer zeelen, te nemen binnen haar palen, alle die gewilliglyck tot haar neygen? Dan mach sy meerder geweldt en bequame Voorvechters senden tegens des Antichrists: Soo sal dese Nationale Kercke werden, *schrickelyck als een Heyr met Banieren.* 't Is oock een aanmerckelyck zeggen van zeker Engels Godsgeleerde: *Dat Engelandt een machtig Dyer is, 't welck niet ster ven en kan, 'i en zy het zich zelf verwoest.* God heeft dit Eylandt soo geset en geplaatst, dat het niet dan door eygen verdeelingh kan beschadigt werden. Soo haat en factie ons niet en doet vergeten onse eygen gelegentheydt, en ons selven verstroyt, (om welker wy noch alle te gronde sullen vernielt worden) de hope van uytheemfche Vyanden, zy voor altijt afgesneden. Daarom moet het nootfakelyck wesen de wijsheydt van den staat der Gemeente, te dempen alle verdeelde factien, en te verfoeyen alle byondere Intresten, op dat het gemeene Intrest van Engelandt alleen mach verhoogt zyn en blijven.

2. Een yeder rechtshapen Engelsman zal 't dan niet vreemt duncken, dat sijn Majesteit met den *Francen Koningh* heeft aangespannen, om de Staten Generaal te dwingen, dat Sy de *Roomfche zoudentoeftaan vrye oeffeninge van Gods-dienst, de kercken gedeylt te moeten werden, en de Roomfche Priesters onderhouden uyt alle der zelyer gemeene inkomsten,* die zelfs voorneemt sijn eygen Koninkrijken te doen veranderen van *Protestants in Paaps,* die zelfs Paaps is, als bewesen hebbe: zoodat sijn Majesteit in 't afschryft van verdragh, gefonden door den Ridder *Gabriel Silvius* aan de Staten Generaal, en sijn Hoogheyt den Heere *Prince van Oranjen*, heeft laten in-vloeyen dit navolgende: *Dat in het toekomendes, door de Vereenigde Provintien, niet alleen een volkomen Vryheydt, maar oock een openbare exercitie van de Roomfche Catholycke Apostolycke Religie zal wesen; zoodat in alle plaatsen, waar meer als een Kerck zal zyn, een aan de Catholycken zal werden overgegeven: Dat het hun mede toegelaten zal werden, een te mogen bouwen binnen de plaatsen daar'er geen zal wesen, ende zal hun geoorloft zyn ter tijdt ende wijle toe de voorsz. Kercke opgebouwt zy, den Gods-dienst openbaarlyk te celebreren binnen de Huysen, die sy lieden tot dien eynde gekocht ofte gebuurt zullen hebben: Dat door de gemelte Staten Generaal, ofte door yeder Provintie in 't particulier, een redelyck tractement op de goederen, die eertijts aan de Kerck hebben toegehoort, ofte andersints aan een Pastoor ofte Priester, in yeder der geseyde Kercken, zal werden toegeleght.* Ick zoude noch meer andere staaltjes konnen bybrengen, die toen ter tijdt tusschen sijn Majesteits Ambassadeurs en *Louvois* zyn voorgevallen, maar in y grouwelt van zulke beslyuten. Echter berst noch uyt de Pen den Lord *Arlingtons* wille tegen *Buckingham*, die niet om de Religie gaf, *Hic facies, si vos non feceritis,* Dit sal 't doen, so gy 't niet doet; slaande als Augusti Hooftman *Cornelius* op 't geveft van sijn Rapier, 't welck de Slaven moeten gevoelen,

(38)

maar de Vrye niet verstaan kunnen: want *bonum publicum*, moet wezen, *bonum populicum*, zoo eene spreekt, 't gemeyn goed, is des volks goed.

't Hier tegens heugt my noch wel, dat sijn Majesteyt beswoer het *Covenant* of verbondt, daar uyt ick yets tot een toemate op al het andere stelle, streckende tot Reformatie ende bescherminge van de Protestantse Religie, eere ende welvaren van den Koningh, ende de Vrede ende behoudenisse van de drie Koninckryken Engelandt, Schotlandt, en Yerlandt. Zynde eerst solemnelijk aangenomen ende beswooren in Schotlandt; ende daar na den 25 Septemb. 1643. in St. Margrets Kerck tot Westmunster by het Lage Huys, ende de Vergaderingh der Theologanten; ende den 29 September daar aan by verscheydene Heeren, Ridders, Edelen, Collonellen, Officiers, Soldaten ende andere, doenmaal residerende binnen de Steden van London en Westmunster, ende de Linie van Communicatie; vele van de Schotten daar oock tegenwoordigh zynde; wanneer Mr. Coleman, Predicant van Lincoln-shire eerst daar over een Predicatie gedaan, ende de Wettelijkheyt van dat Verbondt gerecommandeert hadde. Gelyck oock op den volgende Zondagh, door last van beyde de Huysen des Parlaments, in alle Kercken en Capellen binnen Londen het zelve aangenomen; ende beswooren is, als oock van sijne Majesteyt, met vordere ordre, om ter behoorlijker tijdt door 't gansche Coninkryk oock alsoo solemnelijk beswooren te worden.

Dit selve is mede naderhandt uyt last van sijn Majesteyt trouwlooslyk verbrandt. Dit is my soo vreemt niet, naardemaal toen al hadde gezogen aen de Borsten van de Roomsche Hoere. Uyt alle mijn opgestelde besluyte ick dan, volgens de In-treft van Engelandt: Dat syn Majesteyt, Groote Mannen en Raden, verraders zyn van haar Vaderlandt.

Ellendigh Engelandt, dat nu door den Oorlogh de swaarfte straffe lijdt, die God een Land kan toefenden. Dese Mannen zyn erger dan de Vervolgers van de Kercke, want door vervolgingen groeyt de Kercke, maar door sulcke snoode uytwerckers neemtse af. Verwacht hier op Koningh, Mannen, en Gemeente uwe Applicatie, binnen eenige dagen, beslooten in een Appendix, toegepast op u gemoed, rakende uwe Nederlage ter Zee, soo pertinent, als my immers in de macht sal zyn om te kunnen doen, welck hier achter bequamelijk zal volgen.

De Waarheyt ter neer gesels hebbende, wensch ik u de Vrede en Zaligheyt.

rezen, ~~bonum~~

et *Covenant* of
streckende tot
ende welvaren
Koninckryken
enomen ende
St. Margrets
gh der Theo-
en, Ridders,
siderende bin-
communicatie;
Mr. Coleman,
ende de Wet-
k op den vol-
n alle Kercken
en is, als oock
door 't ganfche

lyk verbrandt.
de Borsten van
volgens de In-
aden, verraders

traffe lijdt, die
ervolgers van de
or sulcke snoode
n, en Gemeente
k, toegepalt op u
mers in de macht
gen.

Zaligheyt.

